Uloga učitelja i knjižničara u poticanju čitanja kod učenika

Hasanac, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:259482

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-23**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER: IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA

Jelena Hasanac

Uloga učitelja i knjižničara u poticanju čitanja kod učenika

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica

Zagreb, rujan 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

_____

(potpis)

SADRŽAJ

1. Uvod……..1
2. Čitanje- ono što nas čini drugačijima……2
2.2. Korak u prošlost…….3
2.2. Mozak koji čita…….....6
2.3. Učenje čitanja……...12
2.3.1. *Uloga roditelja u poticanju govorno-jezičnih vještina i predčitalačkih vještina kod djece*…….....13
2.3.2. Uloga učitelja u poticanju razvoja čitalačkih vještina kod učenika.....16
3. Školska knjižnica…….....26
3.1. Uloga školske knjižnice u obrazovanju……26
3.2. Školski knjižničar-tvorac brojnih inovacija……..28
3.2.1. *Knjižnični projekti OŠ braće Radića Pakrac*……29
3.2.2. *Knjižnični projekti OŠ Grigora Viteza Poljana*……33
3.2.3. *Knjižnični projekti OŠ Garešnica*…….....38
4. Istraživanje o učestalosti posjećenosti učenika školskoj knjižnici i odabiru literature za slobodno čitanje……..42
4.1. Cilj istraživanja i hipoteze……42
4.2. Metodologija istraživanja……42
4.2.1. *Anketni upitnik za školske knjižničare*……...42
4.2.2. *Anketni upitnik za učitelje razredne nastave*…….....43
4.3. Rezultati istraživanja……....43
4.3. 1. *Rezultati istraživanja za školske knjižničare*……43
4.3.2. *Rezultati istraživanja za učitelje razredne nastave*……...52
4.4. Rasprava……...58
5. Zaključak……60
Literatura……61

Popis slika……63
Popis tablica…….64
Popis grafikona……65
Prilozi …….66
Sažetak……72
Abstract……73

1. Uvod

Čitanju-sposobnošću čijim stjecanjem se čini veliki korak u razvoju djece, golemu konkurenciju predstavljaju računalne igrice, društvene mreže, YouTube… te mnogobrojni digitalni mediji koji plasiraju te tvorevine. Čitanje- proces koji se oslanja na niz nesvjesnih postupaka od percipiranja, preko prepoznavanja i prisjećanja pa sve do dekodiranja samih riječi, gubi bitku pred brojnim aktivnostima koje se nameću današnjoj mladeži tako da ovdašnje generacije više nemaju vremena niti volje posegnuti za dobrom knjigom, a pogotovo za knjigom u papirnatom obliku.

Čitanje, knjige i knjižnice podcjenjivani su, kako od strane šireg društvenog okruženja, tako i od strane djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova. Odrasli, kao da su zaboravili kako je to biti dijete i koliko vježbe, rada i truda je potrebno uložiti kako bi se usvojila fonemska svjesnost. Koliko je neophodno učestalo čitanje i vježbanje čitanja riječi kako bi nastalo tečno, glatko, fluentno čitanje. Da bi učenik stekao automatizaciju čitalačkih vještina, a kasnije i dubinsko čitanje s razumijevanjem neodmjenjiva je suradnja učenika- roditelja- učitelja- knjižničara. Mira Čudina-Obradović u svojoj knjizi *Psihologija čitanja* ističe kako obitelj apsolutno ima važan utjecaj na razvoj djetetove čitalačke vještine te da roditeljski stavovi prema čitanju djeluju na djetetovu uspješnost u učenju čitanja. Dalje naglašava da su i istraživanja pokazala da će djeca zavoljeti i lakše svladati čitanje uživanjem u zajedničkom čitanju s roditeljima zbog osjećaja bliskosti vršenjem zajedničkih interesa. Sljedeća sastavnica je učitelj jer upravo pristup učitelja određuje čitalački napredak gotovo svakom djetetu te je njegov razvoj rezultat trajne dinamičke interakcije djeteta i prilika koje mu za učenje pruža okolina (uglavnom učitelj), konstatira Čudina-Obradović. I zadnja sastavnica je školski knjižničar. Promijenila se uloga knjižničara, tako je od osobe koja zadužuje i razdužuje knjige postao izvršilac mnogih djelatnosti i glavni zagovarač dodatnog čitanja kod učenika.

U diplomskome radu obradit ću čitanje kao neurokognitivne procese u ljudskome mozgu, osvrnut ću se na ulogu roditelja na razvoj predčitalačkih vještina kod djece te ulogu učitelja u stjecanju čitalačkih vještina kod učenika. Nakratko ću se obazreti na ulogu šk. knjižnice u obrazovnom procesu s primjerima dobre prakse suradnje školskih knjižničara i učitelja razredne nastave. Za poticanje čitanja kod učenika nižih razreda od presudne je važnosti suradnja učitelja s knjižničarom te sam zato provela istraživanje kako bih ispitala postoji li suradnja između tih obrazovnih djelatnika te kako ona utječe na želju i volju za čitanjem, izbor dodatne literature te posjet školskoj knjižnici kod učenika.

2. Čitanje- ono što nas čini drugačijima

Za nekoga tko je ovladao čitanjem, ono se čini vrlo jednostavnom, razumljivom i automatskom aktivnošću, poput gledanja.[1] Međutim, iluzorno je misliti da je čitanje jednostavno. To je jedan vrlo kompleksan proces. „Dok očima prelazimo preko ovdje napisanih riječi, svaka riječ polagano dopire do centralnog područja naše rožnice, samo da bi eksplodirala u neizmjerno mnogo djelića koje naš mozak nanovo slaže.“[2] Ono „nije samo dekodiranje simboličkoga sklopa pred našim očima“[3] već, osim što zahtjeva obradu viđenih riječi, čitanje zahtjeva i preradu svijesti te obrađivanje viđenog u skladu s prijašnjim znanjem. Zatim zahtjeva usporedbu, prizivanje iz pamćenja, povezivanje onoga što vidimo s onim što čujemo, uočavanje bitnih podataka i odbacivanje suvišnih, i još mnogobrojne druge složene procese.[4]

„Čitanje je kognitivna, društvena i kulturna aktivnost koja traje posljednjih pet tisuća godina i čiji se površinski oblici razlikuju od jedne do druge kulture.“[5] Od sumerskog *Epa o Gilgamešu,* preko Homerove *Ilijade*, Platonove *Države*, Danteove *Božanstvene komedije*, Gutenbergove *Biblije*, koja je uvela revoluciju pojavom tiskarskog stroja, brojnih djela iz razdoblja klasicizma, romantizma, realizma pa sve do današnjih dana… Tijekom čitave ljudske povijesti knjiga i čitanje tekstova su imali osebujnu društvenu funkciju.

U ovom poglavlju obradit ću procese koji se zbivaju u ljudskom mozgu za vrijeme čitanja. Kako je čitanje vrijednost s kojom se djeca uglavnom prvo susreću u obiteljskom okruženju, navesti ću ulogu roditelja u stjecanju predčitalačkih vještina kod vlastite djece. S obzirom da je cilj svakog učitelja naučiti učenike brzo čitati, s točnim izgovorom i razumijevanjem posebnu ću pažnju posvetiti koracima u razvoju čitalačkih vještina s naglaskom na jezične igre kojima se potiče čitanje jer igra jest prirodna čovjekova aktivnost, a jezični razvoj utječe na ostvarivanje potencijala brojnih drugih čovjekovih sposobnosti.[6] No, za početak ću otputovati u prošlost i providjeti kako je sve počelo.

---

[1] Usp. Čudina- Obradović, M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak, 2000. str. 9
[2] Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str. 20.
[3] Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str. 269.
[4] Usp. Čudina-Obradović ,M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak, 2000. str. 9
[5] Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str. 88.
[6] Usp. Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str. 16. i 20.

2.1. Korak u prošlost

Plesni „govor“ pčela; sposobnost majmuna za elementarno sporazumijevanje; glasanje tj. svjesno komuniciranje životinja s pripadnicima svoje vrste ili čovjekom, živi je dokaz važnosti komunikacije za većinu pripadnika naše planete, a ne samo za one koji se evolucijski nalaze na najvišim stepenicama. Međutim, artikuliran sustav govora s neiscrpno bogatim komunikacijskim rasponom svojstven je samo čovjeku.[7] Postavlja se pitanje kako to da je upravo vrsta *Homo sapiens* „nadišla vlastite biološke predispozicije oblikujući svoju civilizaciju i kulturu utemeljenu na pismenosti“[8] te stekla sposobnost čitanja?! Prvo se moramo vratiti nekoliko desetaka tisuća godina u prošlost i prokomentirati slikovne zapise u špiljama sjeverne Afrike, Španjolske i Francuske jer upravo te slike svjedoče o prvim komunikacijskim grafičkim porukama. „Vrlo je rano prvi *Homo sapiens* otkrio da se na kosti, u glini, na stijeni ili špiljskom zidu pomoću nekoliko poteza može dozvati prepoznatljiva slika predmeta ili životinje- i da je dovoljno nacrtati glavne obrise.”[9] Upravo to otkriće, po nekima sasvim beznačajno, imalo je suštinsku ulogu i u izumu pisma. Primitivne rezbarije ili slikarije pronađene su i u drugim dijelovima svijeta (Vinča kultura, Inke, Australski domoroci…) te podsjećaju na znakove pisma mada relativno siromašnog komunikacijskog potencijala. No sve su to embrionalni oblici pismenosti, a onda oko 4 000 g. pr. Kr. u bogatoj ravnici u južnom dijelu Mezopotamije, jedan od najtajanstvenijih naroda u povijesti čovječanstva stvorio je izvanredno visoku civilizaciju. Sve do 19. stoljeća njihovo je ime utonulo je u zaborav, a tada su na svjetlo dana, pred zapanjenim arheolozima, počeli izlaziti sustavi za navodnjavanje, hramovi te na tisuće glinenih pločica ispisanim slikovnim i klinastim pismom. Iako su pismo Sumerani razvili iz nasušne potrebe, da zabilježe trgovačke transakcije i sl. mali postotak pločica s literarnim, mitološkim, povijesnim i dr. sadržajima od neprocjenjive su kulturne važnosti[10] te su imale veliki značaj za povijest čovječanstva. Povijest ljudskog roda započinje 3 500 g. pr. Kr., a put naše povijesti utrli su upravo Sumerani iznalaskom prvog pravog pisma. Razvoj umijeća pisanja zauvijek je promijenilo komunikaciju među ljudskim bićima. I druge civilizacije[11] su nedugo zatim razvile svoja pisma. Paralelno s razvojem pisma pojavio se i novi zanat, a to je zanat pisara. Oni su bili ugledni članovi društva upravo zbog velikog broja znakova koje su trebali zapamtiti. U početku su pisma bila piktogramska (grafički znak označava

[7]Usp. Pelc, M. Pismo-knjiga-slika. Zagreb: Golden Marketing, 2002. str. 12.
[8] Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja. Zagreb: Ljevak, 2019. str.11.
[9]Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str. 206.
[10] Usp. Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985. str.7.-10.
[11]Egipćani, Hetiti, Kinezi, Japanci, Indijci…

doslovce ono što i predstavlja npr. nacrtana kuća znači kuću) zatim ideogramska (izražavanje pojmova pomoću slika, ali ne više doslovnoga nego simboličkog značenja) koja su se postupno usavršavala, sve do fonogramskih pisama tj. sustava pisanja temeljenih na abecednom načelu. Zapisi klinastom abecedom koji datiraju iz 13.st.pr.Kr. nađeni su na mjestu gdje je bio drevni kanaanski grad. To je semitska abeceda koja je neizravno stvorila sve abecede svijeta: prvo feničku, koja je pak prethodnica grčke, ćirilične, latinične te izgledno svih indijskih shema pisanja…[12] Ako pogledamo raznorazne sustave pisanja (slika dolje), možemo zaključiti da, usprkos očitim razlikama, svi sustavi pisanja imaju zajednička vizualna obilježja: kontrastni obrisi, oko 3 poteza po znaku i reducirani popis oblika koji se stalno pojavljuju.[13]

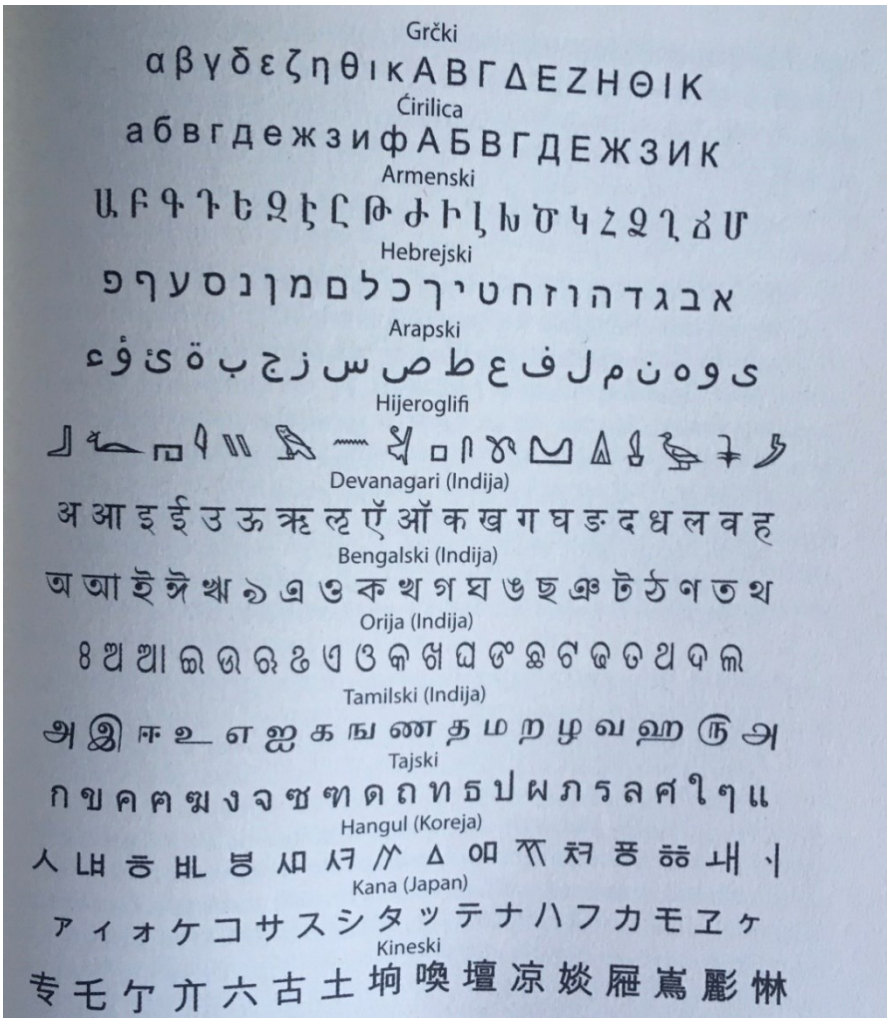

Slika 1.Sustavi pisanja[14]

[12] Usp. Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str.219.
[13]Usp. Isto, str. 201.
[14] Isto, str. 201.

Važno je bilo posvetiti određenu pažnju pisarima i sustavima pisanja, jer bez pisama i pisara, koji su marljivo usavršavali sustave pisama, danas ne bi bilo ni čitanja. Sada ću spomenuti dvije jako bitne karakteristike našega mozga: prva je činjenica da ljudski mozak nije programiran za čitanje, a druga je plastičnost našeg mozga, u okviru određenih ograničenja. Dakle, mi u našem mozgu nemamo unaprijed predviđenu strukturu koja nam omogućuje čitanje. Glasovita kognitivna neuroznanstvenica i razvojna psihologinja Maryanne Wolf u knjizi *Proust i lignja* tumači kako su ljudi izumom čitanja preoblikovali organizaciju vlastitog mozga te promijenili način na koji misle, što je onda dovelo do promjene u intelektualnoj evoluciji ljudske vrste. Zatim ističe kako je čitanje jedan od najvažnijih izuma u ljudskoj povijesti do kojeg je došlo zbog izvanredne sposobnosti naših mozgova da uspostave nove strukture na temelju već postojećih. Upravo ta plastičnost omogućuje mozgu da se preoblikuje na temelju iskustva[15] i omogućila je drevnim pisarima da izume čitanje. „Ovladavanje pismenošću jedno je od najvažnijih epigenetskih postignuća *Homo sapiensa*. Koliko znamo, nijedna druga vrsta to nikad nije postigla. Čin svladavanja čitanja dodao je sasvim novi sklop repertoaru našeg ljudskog mozga.“[16]

[15]Usp. Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str.46.
[16]Wolf, M. Čitatelju vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Zagreb: Ljevak, 2019. str. 12.

2.2. Mozak koji čita

Krajem 19. stoljeća francuski neurolog Joseph-Jules Déjerine imao je jednog *neobičnog* pacijenta- načitanog gospodina koji je jedno jutro posegnuo za knjigom i ustanovio da ne može više ništa pročitati, niti jedne jedine riječi. On je zadnjih nekoliko dana prije tog kobnog događaja osjećao slabost ili obamrlost desne ruke ili noge te ponekad lagane poteškoće u govoru. Francuski neuroznanstvenik Stanislas Dehaene u svojoj fascinantnoj knjizi *Čitanje u mozgu*: *znanost i evolucija ljudskog izuma* ističe kako je taj Déjerinov pacijent i dalje mogao govoriti, prepoznavati predmete i lica, prepoznavati dnevne novine po obliku, ali iz njih nije mogao iščitati ni jedan naslov… J.J. Déjerine je bio to više zbunjen kada je ustanovio da pacijent i dalje može pisati, premda ne može pročitati to što je napisao. Čak je mogao čitati dodirom ili dešifrirati slova kad se ona iscrtaju na njegovu dlanu, ali vizualno oblik riječi nije bio u stanju pročitati, niti najjednostavniju riječ. Četiri godine poslije Déjerinov pacijent umro je od drugog moždanog udara, nikad ne povrativši sposobnost čitanja, te su autopsijom otkrivene stare lezije na lijevoj hemisferi mozga. Déjerine je tako doznao da moždani udar na malom sektoru lijevog vidnog sustava vodi potpunom i selektivnom raspadu sposobnosti čitanja. To područje u mozgu odgovorno je za vizualno dešifriranje slova te je njegovom pacijentu bilo odsječeno[17] upravo to područje.

Od 1980-ih godina, razvojem dijagnostičke tehnologije, omogućeno je funkcionalno oslikavanje mozga magnetskom rezonancijom (fMRI) te se u samo nekoliko minuta može otkriti koja su područja mozga ukomponirana u čitanje. *Područje za vizualni oblik riječi* nalazi se u prednjem zatiljno-sljepoočnom režnju na donjoj strani lijeve moždane hemisfere i, kako ističe Dehaene, upravo ono igra ključnu ulogu u brzom identificiranju niza slova i njegovu prijenosu u više strukture mozga koje izračunavaju izgovor i značenje. Današnje metode snimanja mozga (EEG, MEG) toliko su uznapredovale da je u nekoliko djelića sekundi moguće snimiti cijelu mrežu područja mozga odgovornog za čitanje. Tako da danas sa „sigurnošću možemo reći da se učenje čitanja u našem mozgu sastoji od povezivanja jezičnog sustava i vizualnog sustava za prepoznavanje predmeta.“[18]

---

[17]Danas se zna da je Déjerinov pacijent imao poremećaj zvan *čista aleksija* (gubitak sposobnosti čitanja, iako je govorni jezik neoštećen; prepoznavanje lica, predmeta, crteža i brojki je dobrim dijelom normalno; pisanje je očuvano; taktilno ili motoričko poznavanje oblika slova je očuvano), no za razliku od većine pacijenata *područje za vizualni oblik riječi* kod njega nije bilo uništeno, već jednostavno odspojeno.
[18]Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str.53.

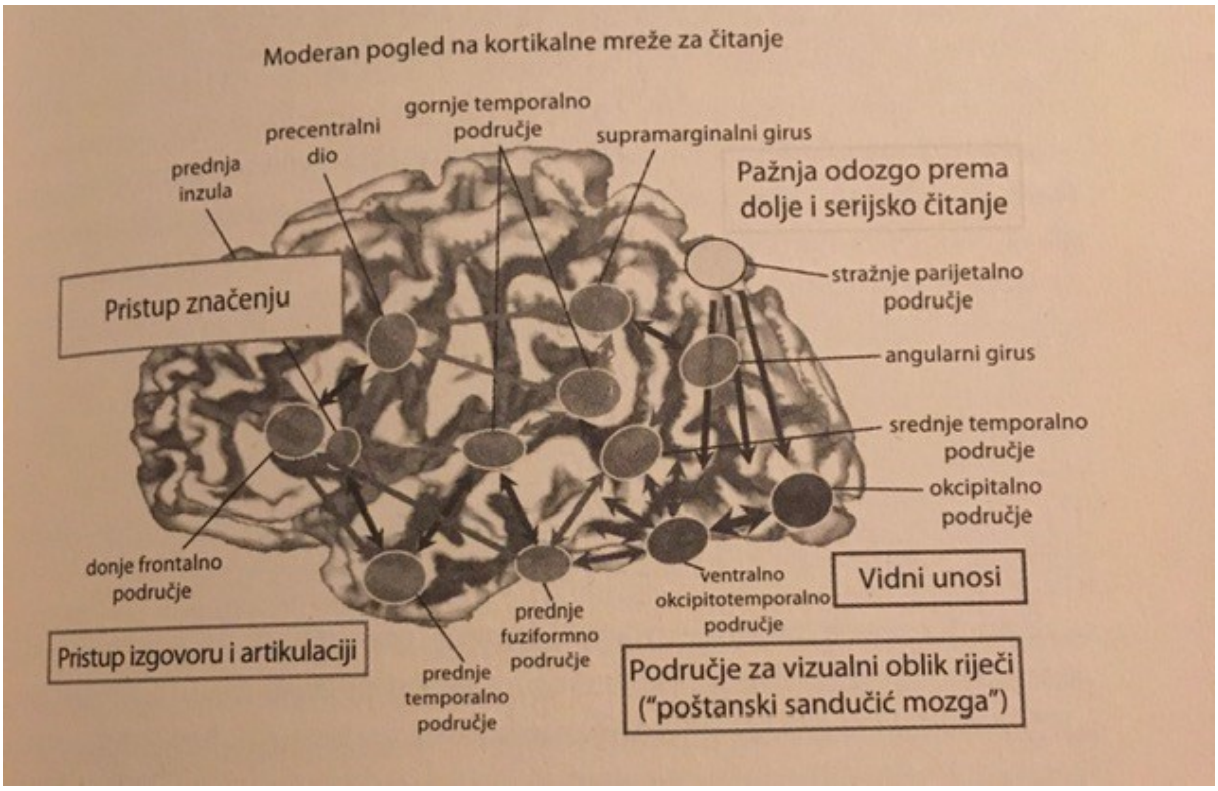

Slika 2. Moderan pogled na kortikalne mreže za čitanje[19]

Na slici gore vidi se koliko je čitanje zamršen postupak. „Čitanje nije izravan proces bez napora. Ono se zapravo oslanja na čitav niz nesvjesnih postupaka.“[20] Aktivacija započinje u okcipitalnom[21] režnju, koji je povezan s ranom vidnom obradom. Približno 170 milisekude kasnije ono se snažno lateralizira[22] prema lijevoj hemisferi i fokusira točno na *područje za vizualni oblik riječi*[23]. 250 milisekundi nakon što se riječ prvi put pojavila dolazi do prave eksplozije aktivnosti te sva pokrenuta područja za vid počinju djelovati u bliskoj vezi s mrežama za govorni jezik.[24] „Sve dok nije bilo moguće razumjeti fiziološki temelj čitanja, „vidjeti“ koje sve moždane strukture sudjeluju u čitanju i na koji su način povezane, nije se moglo razumjeti ni stjecanje čitačke vještine.“[25] Vizualna analiza je tek prvi korak u čitanju. Povezivanje mnoštva odjelitih predstava: korijeni riječi, njihovo značenje, njihovi zvučni obrasci, njihovi obrasci motoričke artikulacije. Svaki od tih postupaka tipično zahtjeva istovremenu aktivaciju

[19]Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str.79.
[20] Usp. Dehaene S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str.112.
[21]Zatiljnom; u ljudskom mozgu razlikujemo 4 režnja: frontalni (čeoni), parijentalni (tjemeni),temporalni (sljepoočni) i zatiljni.
[22]Odlazi, skreće u lijevo
[23] Dehaene S. za *područje za vizualni oblik riječi* koristi naziv „poštanski sandučić mozga“
[24] Usp. Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str.125.-126.
[25]Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 31.

više odvojenih kortikalnih područja. Njihove veze nisu organizirane kao linearni lanci, već svi dijelovi mozga djeluju simultano i zajednički te se njihove poruke neprestano međusobno križaju.[26]

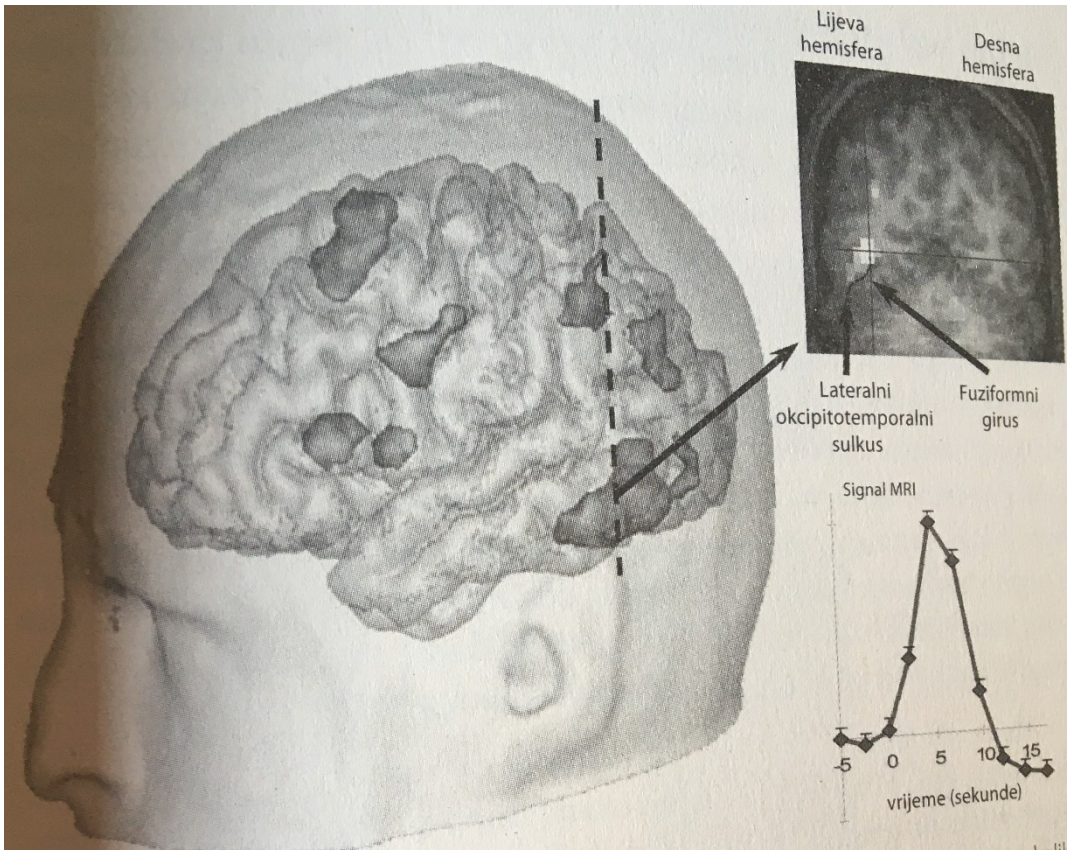

Slika 3. 3D prikaz područja mozga uključenih u čitanje oslikavanih pomoću fMRI.[27]

Na slici gore prikazana je aktivacija mreža mozga pri čitanju. Sudionici testiranja čitaju riječi prikazane u nasumičnim intervalima. Aktivna mreža oscilira ovisno o točnom zadatku i naravi kontrolnog stanja, ali područje za vizualni oblik riječi aktivira se kod svake zadane riječi.[28]

Na slici na slj. stranici prikazana je isto aktivacija područja za vizualni oblik riječi pri čitanju. Aktivnost se umanjivala pri ponavljanju riječi i kada se grafički oblik riječi mijenjao iz velikih u mala slova, znači kada je zadan lakši zadatak.

[26]Usp. Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str.81.
[27]Isto, str. 89.
[28] Usp. Isto, str. 89.

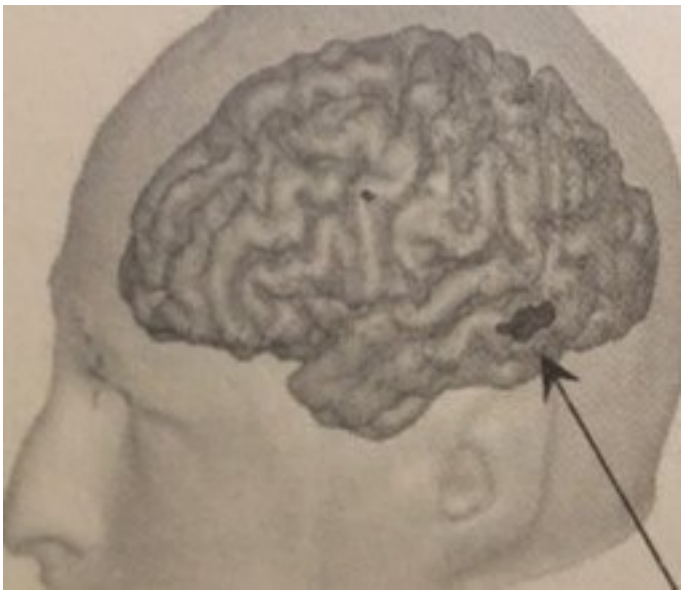

Slika 4. 3D prikaz aktivnosti područja za vizualni oblik riječi oslikanih pomoću fMRI[29]

Kognitivna neuroznanost čitanja utvrđuje četiri dijela živčana puta aktivna u čitanju, no važno je odmah napomenuti da nisu sva ta područja samo za čitanje, već neka od njih prvotno pridonose obradi govornog jezika.

Wernickeowo područje nalazi se u stražnjem dijelu gornjeg sljepoočnog režnja u lijevoj hemisferi mozga. Dobilo je naziv prema Carlu Wernickeu, njemačkom neurologu koji je u 19.st. otkrio da oštećenje toga dijela mozga uzrokuje probleme u jezičnom razumijevanju, no osoba i dalje ima sposobnost stvaranja gramatičkih relativno ispravnih, ali besmislenih rečenica.[30] „To područje je odgovorno za jezično razumijevanje te je specijalizirano za leksičke i semantičke aspekte jezika."[31] ***Spori živčani put Wernickeowog područja*** koriste čitači-početnici za sporo, analitičko rastavljanje riječi na foneme, povezivanju fonema s odgovarajućim slovima i sastavljanje glasova u cjelovite riječi. Dakle, ono je zaduženo za fonemsku analizu i primjenu abecednog načela, dva postupaka koja su neophodna za početno čitanje.[32]

Brocino područje nalazi se na lijevoj hemisferi u stražnjem dijelu frontalnog režnja mozga. Ovo područje je u 19. st. detektirao francuski liječnik i antropolog Pierre Paul Broca. On je primio pacijenta koji 21 godinu nije imao sposobnost govora. Pacijent je mogao razumjeti što

[29]Usp. Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013. str. 109.
[30] Usp. http://struna.ihjj.hr/naziv/wernickeovo-podrucje (26.8.2021.)
[31]Gulan, T. Jezik i mozak // Mozak i um: od električnih potencijala do svjesnog bića. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020. str. 233.
[32]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 35.

mu se govori, mogao je pokazivati prstom na zadane objekte u prostoru, no nije mogao artikulirano govoriti. Jedina riječ koju je govorio bila je „Tan“ te je u literaturi znan kao „pacijent Tan“. Nakon njegove smrti Broca je napravio pregled govornih organa i autopsiju mozga. Govorni organi bili su u redu, no u mozgu je našao šupljinu dimenzije manjeg jajeta ispunjenu tekućinom u području koje se danas zove po njemu. Broca je ispitao i druge pacijente s teškoćama govora i svi su oni imali lezije u Brocinom području te je time potvrdio svoju pretpostavku o lokalizaciji govora u frontalnom režnju lijeve polutke.[33] Osim što je Brocino područje odgovorno za produkciju govora, uključeno je i u zadatke koji zahtijevaju fine pokrete prstima, mentalnu imaginaciju ili imitiranje rukama. Znači ono, ne samo da kontrolira motoričke funkcije uključene u kreiranje govora, već sudjeluje i u usklađivanju percepcijskih i motoričkih funkcija na kojima se temelji verbalna i neverbalna komunikacija.[34] ***Spori živčani put Brocina područja*** koriste čitači- početnici te ono ima pomoćnu ulogu u rastavljanju riječi na glasove.[35]

Dejerinovo područje nalazi se u stražnjem dijelu lijeve polutke mozga, a s govorom i čitanjem povezao ga je upravo Déjerine u 19. stoljeću. To područje ima veliku ulogu u prepoznavanju cjelovitih riječi pri čitanju. ***„Ekspresni živčani put“ Dejerinovog područja*** koristi se pri tečnom čitanju jer ono omogućuje brzo povezivanje vizualnih, slušnih i značenjskih osobina riječi i njihovo spremanje u dugoročno pamćenje. Kod čitača koji imaju veliko čitalačko iskustvo te su stekli vještinu tečnog čitanja ono je najaktivnije (veća energetska potrošnja, veći dotok krvi, više hemoglobina, više kisika, jači magnetski signal).[36]

Ova 3 područja (Brocino, Wernickeowo i Dejerinovo) su umrežena. Dejerine je zaključio da za sva tri tipa jezičnih procesa (razmišljanje/ misli o govoru, artikulacija/ motorna aktivnost izgovora, vizualna slika riječi, pisana ili simbolička) koji prethode govoru je neophodan netaknut „unutarnji govor“. Cijela slika riječi može samo nastati ako su sva tri oblika istovremeno prizvana i ako se informacija brzo razmjenjuje između slikovnih centara. Ako je

[33] Usp. Gulan, T. Jezik i mozak // Mozak i um: od električnih potencijala do svjesnog bića. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020. str. 211.-212.
[34] Isto, 216. i 231.
[35] Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 35.
[36] Usp. Isto, str.33.-35.

jedan oblik izgubljen, cijela slika je izmijenjena i „unutarnji govor“ je oštećen.[37] Znači svi oblici moraju funkcionirati za potrebe govora.

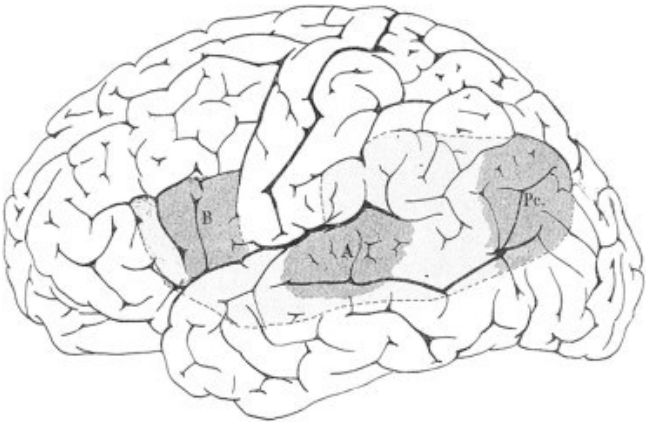

Slika 5. Brocino, Wernickeowo i Dejerinovo područje u lijevoj moždanoj hemisferi.[38]

Fuziformni girus je ***„ekspresni živčani put“*** u vizualnom korteksu desne moždane hemisfere. To područje je važno za prepoznavanje i pamćenje vizualnog oblika riječi. Ima istu funkciju kao Dejerinovo područje samo za spremanje cjelovitih grafofoničkih jedinica (istodobno pamćenje izgleda slova i glasa). Specijalizirano je za brzo prepoznavanje pisanih riječi te je odgovorno za tečno čitanje.[39]

Međusobna povezanost tih dijelova živčanog puta (2 spora i 2 ekspresna) aktivnih u čitanju „omogućuju povezivanje dijelova odgovornih za vizualne podražaje (prepoznavanje slova) koji se nalaze u stražnjem dijelu mozga, s dijelovima koji prerađuju zvučne signale (prepoznavanje glasova) koji se nalaze u lijevom prednjem dijelu u sredini.“[40]„Brocinovo i Wernickeovo područje važno je za fonemsku svjesnost i primjenu abecednog načela, Dejerinovo područje i fuziformni girus važni su za brzinu imenovanja i tečno čitanje s razumijevanjem.“[41]

Ovim prikazom mreža u mozgu ja sam samo zagrebla po površini izvanserijske kompleksnosti mozga koja involvira čitanje. Međutim, to je toliko zamršen postupak da s pravom mogu konstatirati da je veliko čudo da dijete nauči čitati u tako kratkom vremenu.

---

[37] Usp. Krestel, H. J. Annoni.; Jagella C. White matter in aphasia: A historical review of the Dejerines’ studies. // Brain and Language 127 3(2013).
URL: https://doi.org/10.1016/j.bandl.2013.05.019 (14.09.2021.)
[38]Isto
[39]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 33.
[40]Isto, str. 32
[41]Isto, str. 33.

2.3. Učenje čitanja

„Čitanje nesumnjivo treba smatrati jednom od osnovnih kompetencija koja svakom pismenom pojedincu omogućuje kvalitetan život.“[42] „Ono što čitamo, kako čitamo i zašto čitamo mijenja način na koji mislimo.“[43] Čitanje je višeslojna aktivnost, zajedno s pisanjem, najsloženija od svih jezičnih djelatnosti, koja omogućuje razvoj cjelovite osobe te snalaženje te osobe u svijetu.[44]

Čudina- Obradović u *Psihologiji čitanja* navodi vanjske i unutarnje čimbenike čitanja. Vanjski su sastavnice prenatalnog razdoblja, materijalna i socijalna okolina ranog djetinjstva, nenamjerno i namjerno podučavanje, škola i vršnjaci, stavovi i vrijednosti društva prema pismenosti i knjizi. Unutarnji čimbenici se izučavaju na *biološkoj* (neoštećenost gena bitnih za čitanje, neoštećena građa i funkcija lijeve moždane hemisfere), *spoznajnoj* (percepcija i produkcija govora, fonemsku svjesnost i sl.) te razini *ponašanja* (točnost čitanja i pisanja, brzina i tečnost čitanja).

Čitanje se odvija upravo u interakciji tih dvaju čimbenika. Bitno je ovdje istaknuti da, za razliku od jezika i govora, čitanje nam nije urođeno. U mozgu nemamo unaprijed predviđenu strukturu koja nam omogućuje čitanje te nitko ne može naučiti čitati gledajući druge ljude kako čitaju.[45] No, naš je mozak i plastičan tj. može se ciljano oblikovati. Naš mozak se fizički mijenja tijekom cijelog našeg života počevši već od najranijeg djetinjstva. Sve što se djetetu događa- glazba koju sluša, emocije koje osjeća, knjige koje čita…- duboko utječe na to kako će mu se razviti mozak. S učenjem treba krenuti od dojenačke dobi.[46] Ovo potpoglavlje podijelila sam na 2 dijela: Jedno govori o ulozi roditelja, a drugo u ulozi učitelja u poticanju predčitalačkih, odnosno čitalačkih vještina kod djece.

---

[42]Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str.268.
[43]Wolf, M. Čitatelju vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Zagreb: Ljevak, 2019. str. 12.
[44]Usp. Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str. 45.-46.
[45]Usp. isto, str. 46.
[46] Usp. Siegel, D.J.; Bryson, T.P. Razvoj dječjeg mozga. Split: Hrafa, 2015. str.25.-26.

2.3.1. Uloga roditelja u poticanju govorno-jezičnih vještina i predčitalačkih vještina kod djece

„Većina dojenčadi dolazi na svijet željna, spremna i sposobna usvajati jezik.“[47] Njihova želja za komuniciranjem je urođena te im nisu potrebne nikakve lekcije ili pomagala da bi savladali govorne vještine. Jedna od glavnih značajki jezika je ta da se jezik ne poučava- on se jednostavno razvija. Glavno sredstvo koje novorođenče treba u govorno- jezičnom razvoju jest roditelj. Roditelji trebaju sa svojim dojenčetom razgovarati od prvog dana njegova života. Trebaju pričati s njim prilikom presvlačenja, kupanja, hranjenja… „U dojenačkom razdoblju govor djetetu mora izazvati usredotočenost na zvuk, ono mora naučiti slušati i obraćati pozornost na ono što čuje.“[48] Oni nikad ne smiju zaboraviti da o „kvaliteti, čestoći i oblicima roditeljskog govora ovisi dječji govorni razvoj, razvoj rječnika, i laki prijelaz na razumijevanje pisanog teksta.“[49] Mala beba, iako tijekom svoje prve godine života nije u stanju izgovoriti neku smislenu riječ, već je započela proces koji će ju pratiti kroz cijeli život i to jedan od najvažnijih ljudskih procesa, onaj govorenja.

Poticanje razvoja govora, jedna je od aktivnosti koju roditelj treba obavljati s najmlađim članom svoje obitelji. Druga od aktivnosti je uspostavljanje rutine čitanja. Ovdje treba naglasiti da „to nikako ne smije biti sustavno tj. mehaničko podučavanje, već mora proizlaziti iz svakodnevnih dječjih aktivnosti i igre.“[50] U razdoblju između 3. i 6. mjeseca započinje vokalizacija (ponavljanje samoglasnika) i gugutanje te je iznimno važno ohrabrivati djetetove govorne početke. Tu se javlja i prvi oblik komunikacije između majke (ili oca) i bebe jer beba šuti kad majka govori, a majka treba šutjeti kad dijete guguće. Između 6. i 9. mjeseca beba postepeno počinje pamtiti. Osim igara za vježbe pamćenja i zvukova, pričanja i pjevanja djetetu, ovo je razdoblje kada prvi put treba početi čitati djetetu. Slikovnica koju roditelj odabere treba biti bez teksta, dijete samo treba držati slikovnicu, samo okretati listove, a značajno je da svaki pokazani predmet roditelj imenuje. Ako pak dijete pokaže zanimanje za neku sliku, zadatak je roditelja da priča o njoj svaki put proširujući postojeći pojam novim pojmovima. To trajanje „čitanja“ mora biti kratko i često ponavljano.[51]

---

[47]Apel, K.; Masterson, J.J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004. str. 10.
[48]Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014.str. 98.
[49]Isto, str. 50.
[50]Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 22.
[51]Usp. Isto, str. 59.-61.

Između 9. i 12. mjeseca, ali i tijekom cijele druge godine bebina života započinje druga faza u poticanju djetetovih predčitalačkih vještina. Potrebno je da se dijete samo služi slikovnicom, da ju drži, okreće, ispušta, lista te gleda velike i jasne slike. Imenovanje predmeta tu se još više proširuje te je bitno ponavljati razgovor o slikama [52] Čitanje u toj dobi može trajati svega 5 minuta dnevno, a najbolji je odabir knjiga koje će omogućiti imenovanje predmeta, ljudi i radnji koje su djetetu poznate.[53] Ovdje je bitno napomenuti da dijete pred kraj prve godine svoga života uči govor od odraslih. „Ono uočava da svi predmeti i bića imaju ime i svojstva te žuri naučiti koja imena imaju određeni predmeti i koja su njihova svojstva.“[54] Roditelji razvijaju djetetov govor strpljivim imenovanjem svakog pojedinog predmeta, popraćivanjem radnji riječima, ponavljanjem djetetova izričaja na ispravan način…Tako roditelji stvaraju temeljnu pretpostavku budućeg razvoja čitalačkih vještina.[55]

U periodu tijekom druge i treće godine dijete je već sposobno samostalno izgovarati riječi te svoj rječnik proširuje iz dana u dan vrtoglavom brzinom. U trećoj godini ono već ispravno izgovara većinu glasova, „razbio je šifru“ stvaranja rečenica te je razvilo strategiju vođenja pravih malih razgovora s odraslima.[56] Sada roditelj treba staviti naglasak na pričanje priča. „Malom je djetetu prirodnije da priče dolaze iz usta živih ljudi i opisuju „prave“ događaje nego da izviru iz teksta i slike u slikovnici.“[57] Citirani autor potom tumači da pričanje priča također ima i višestruku ulogu: od povećavanja pozornosti, razvijanja vještine slušanja, proširivanje vokabulara, razumijevanja ustrojstva priče te emocionalnog doživljaja same priče. Što se čitanja tiče ono se i dalje treba nastaviti, ali dijete najprije treba shvatiti odakle priča u knjizi i strukturu priče, a to će naučiti upravo iz razgovora s roditeljima. Čitanje se ne smije više bazirati na slikovnice u kojima se isključivo tražilo imenovanje predmeta. Sada se treba usmjeriti prema knjigama u kojima postoji neki niz zbivanja kako bi se dijete udaljilo od učenja samo pojedinih riječi. Na taj način se povećava „razumijevanje kompleksnijih rečeničnih struktura i razumijevanje toga kako logično u vremenskom redoslijedu složiti informaciju.“[58] Treba naglasiti kako se roditelj itekako treba naoružati strpljenjem jer će dijete tražiti da se jedna te ista slikovnica (ili više njih) čita iznova i iznova.

---

[52]Usp. Čudina-Obradović , M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 62.
[53]Usp. Apel. K.; Masterson J.J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004. str. 56.-57.
[54] Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 17.
[55]Usp. Isto 17.-18.
[56] Usp. Apel, K.; Masterson J.J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004. str.83.
[57]Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 17 str. 62.
[58]Apel. K.; Masterson. J.J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004. str. 77.

Sljedeća faza traje tijekom 4. i 5. godine djetetova života i u toj će fazi ono produbljivati neke od govorno-jezičnih vještina te istodobno će ovladavati novima. Sada su mu već rečenične strukture raznovrsne i kompleksne, koristi u rečenicama više od jednog glagola te postaje sve razgovjetniji i precizniji. Njegov rječnik i dalje nastavlja skokovito rasti. Ono se počinje služiti jezikom na suptilne načine kako bi dobio to što želi, razvija sposobnost neizravnog jezika i namigivanja, a u stanju je i pojasniti prethodno izgovorenu rečenicu. Predškolarac u toj dobi proširuje i vještinu pričanja priča tako da one imaju uzročno-posljedične odnose. Za daljnje poticanje razvoja vještina čitanja i pisanja, roditelj stalnim vježbama i igrama treba upozoravati dijete da riječ nije dio predmeta koji imenuje (npr. kod riječi vlak, ono će smatrati da je riječ vlak dugačka jer je i vlak dugačak), tako da je zadatak roditelja da usmjeravaju dijete, za vrijeme obroka, kupovine i sl. na poticanje razumijevanja pisanog jezika (npr. riječ makaroni je dugačka premda su oni jako mali ili riječ sok je kratka usprkos tome što je boca velika).[59] U ovom razdoblju roditelj treba što više vježbati fonološku svjesnost provođenjem jezičnih igara o kojima će biti još riječi u nastavku rada. Kod čitanja teksta djetetu, treba paziti da ono prstom prati svaku pročitanu riječ jer na taj način automatizira povezanost glas/slovo i izgled, zvuk i značenje riječi. Djeca s kojima se roditelji bave čitajući im imaju priliku prije razviti fonemsku svijest koja je preduvjet za uspješno savladavanje čitanja, ali pritom ne smiju izostati niti razgovori prije, za vrijeme i nakon čitanja jer se na taj način razvijaju različiti oblici pismenog i usmenog izražavanja.[60]

Nema dvojbe da obitelj ima silno odgovoran upliv na razvoj čitalačkih vještina svoga djeteta. To se ne odnosi samo na nasljedne osobine, već ona utječe na djetetova napredovanja svojim materijalnim mogućnostima, stavovima prema čitanju, navikama i ponašanjem. Upravo u tim prvim godinama života važno je koliko se roditelj posvećuje vlastitoj djeci, priča li mu priče, prepričava li obiteljske događaje iz prošlosti, razgovara li sa svojim djetetom[61] ili mu nakon svog napornog dana na poslu djene u ruku neki od proizvoda moderne tehnologije kako bi imao što manje brige s njime?! Već je u uvodu ovog rada bilo riječi o tome kako će djeca zavoljeti i lakše savladati čitanje uživanjem u zajedničkom čitanju s roditeljima zbog osjećaja bliskosti vršenjem zajedničkih interesa zato je nepobitno iskreno roditeljsko zanimanje i uživanje u pisanoj riječi. Oni, prije svega sami moraju pokazati da vole knjige te ih smatraju

[59]Usp. Apel. K.; Masterson, J.J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004. str. 87.-109.
[60] Usp. Knaflić, L. Utjecaj obitelji na pismenost djeteta // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002), str. 95.
[61] Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 48.-49.

izvorom zabave i uživanja kako bi kod svoje djece od najranije dobi mogli potaknuti ljubav prema napisanoj riječi, a kasnije i čitalački zanos.[62] Rezultati istraživanja u nekim razvijenim zemljama govore „da upravo rano predškolsko čitanje naglas u obitelji i pozitivan odnos prema čitanju uvelike utječu na kasniji razvoj čitateljske sposobnosti.“[63] Prirodnim odnosom odrasli-dijete koje proizlazi iz igranja, čitanja, pričanja, prepričavanja dostiže se razvijanje djetetova rječnika, govora, mišljenja i razumijevanja. To je sve dobra priprema za školu i početak čitanja.[64]

2.3.2. Uloga učitelja u poticanju razvoja čitalačkih vještina kod učenika

Govorni jezik je jedna od fundamentalnih ljudskih funkcija te posjeduje specifične gene koji se uz minimalnu pomoć oslobađaju kako bi generirali našu sposobnost da mislimo, razumijemo i govorimo uz pomoć riječi. Kod čitanja je drukčije. Ljudi nemaju genetski nacrt koji dovodi do sposobnosti čitanja. Mi moramo sami naučiti čitati. Prirodu jezika u manje-više univerzalnom slijedu diljem svijeta kultivira potreba te je upravo to razlog zbog kojeg će mališani smješteni u bilo kojoj jezičnoj sredini naučiti govoriti bez podučavanja. Međutim, da bi mozak oblikovao čitateljski sklop u djeteta, ono mora biti u okruženju koje će mu pomoći razviti i povezati složeni izbor temeljnih i malo manje temeljnih procesa. Mozak svakog djeteta razvija svoj vlastiti čitateljski sklop te je njegovo oblikovanje podloženo određenoj količini varijabilnosti koja ovisi o određenim jezičnim zahtjevima i okolnostima u kojima dolazi do učenja.[65] Danas u svijetu postoji nekoliko tisuća jezika te je pravo pitanje „vrijede li zakonitosti nastanka čitačke vještine u svim jezicima svijeta podjednako ili svojstva, struktura i priroda jezika i pisma pojedinog jezika olakšava ili otežava učenje čitanja.“[66] Jezike dijelimo na:

- jezike logografskog ili slikovnog pisma
- jezike ortografskog ili abecednog pisma

Logografska pisma su pisma koja su u povijesti čovječanstva nastala prije ortografskih te su svojstvena za neeuropske jezične skupine kao što su kineski, japanski, korejski. Logografska pisma koriste logograme tj. znakove ili slova koja predstavljaju čitavu riječ ili smislen dio riječi, ideograme tj. znakove za određene pojmove ili riječi. Ona zahtijevaju korespondenciju između

---

[62] Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.51.-53.
[63]Grosman, M. U obranu čitanja. Zagreb: Algoritam, 2012. str. 86.
[64]Usp. Čudina-Obradović M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 60.
[65]Usp. Wolf M. Čitatelju vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Zagreb: Ljevak, 2019. str. 29.
[66]Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.71.

znaka i cjelovite riječi. Kod učenja takvog pisma dijete u Japanu ili Kini treba memorirati oko 6 000 pisanih znakova, pamtiti pojedinačno izgled svake riječi da bi naučilo čitati ili pisati[67].

Ortografska pisma su suvremena pisma te su zasnovana na abecednom načelu. Njih upotrebljavaju govornici europskog jezičnog područja. Ona se služe malim brojem grafičkih znakova koji zamjenjuju glasove u riječi. Svaki pisani znak (grafem) predstavlja glas ili skup glasova (fonema) tj. onu jedinicu riječi koja, ako se promijeni, mijenja značenje riječi (npr. mrak-zrak). Abecedni sustav zahtjeva: raščlanjivanje riječi u glasovne jedinice (foneme) i vizualne jedinice (grafeme), povezivanja glasova u cjelovitu riječ, uočavanja značenja riječi, ponavljanje prethodnog procesa u sljedećoj riječi i uočavanje zajedničkog smisla nove i prethodne riječi i tako sve do posljednje riječi u rečenici kada učenik uočava smisao cijele rečenice te usklađivanje smisla rečenice s cijelim tekstom.[68]

Prednosti pisama abecednog sustava su u tome što onaj tko zna koje slovo zamjenjuje koji glas može pročitati svaku riječ u jeziku (iako ga ne razumije) koje se služi takvim pismom. Ali! Samo ako postoji dosljednost povezanosti grafema i fonema. Naime, učenje čitanja u svim abecednim pismima ne odvija se po istom načelu te su istraživanja pokazala da se europski jezici znatno razlikuju po lakoći učenja čitanja. Polaznici 1. razreda, u različitim europskim zemljama, ne postižu jednaku brzinu i točnost kod čitanja riječi, a to je posljedica razlike u pravopisnoj jasnoći. Pravopisna jasnoća se sastoji od pravopisne dosljednosti i slogovne strukture. *Pravopisna dosljednost* eklatantna je u dosljednoj povezanosti jednoga slova i jednoga glasa, npr. u hrvatskom jeziku je ona velika jer se grafemi i fonemi podudaraju, dok je u engleskom jeziku vrlo mala jer se isti glas označuje različitim kombinacijama slova. *Slogovna struktura* jezika odnosi se na zastupljenost i redoslijed samoglasnika i suglasnika u riječi. Ona može biti jednostavna (suglasnik-samoglasnik) ili složena (suglasnik-samoglasnik-suglasnik-suglasnik).[69] U tablici ispod je prikazano koji europski jezici imaju veliku ili malu pravopisnu dosljednost te veliku ili malu slogovnu složenost. Tako možemo prema pravopisnoj jasnoći podijeliti europske jezike na: pravopisno potpuno jasne (1), jasne (2), osrednje jasne (3) i pravopisno nejasne jezike (4).

---

[67] Iako treba naglasiti da Kina i Japan danas koriste više sustava pisama, tako da uz tradicionalna pisma djeca u školama uče i pisma slična abecednom sustavu pisanja, s puno manje znakova.
[68]Usp. Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 15.-16.
[69]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.72.-73.

	PRAVOPISNA DOSLJEDNOST	
SLOGOVNA SLOŽENOST	VELIKA	MALA
mala	(1) grčki ,finski, talijanski, španjolski, albanski, turski, hrvatski, srpski	(3) portugalski, francuski, češki, ruski
velika	(2) njemački, švedski, holandski, norveški	(4) engleski, danski, poljski

Tablica 1. Podjela europskih jezika prema pravopisnoj dosljednosti i slogovnoj složenosti. (prema Seymour, 2007, [… et. al.].)[70]

Iz priložene tablice shvatljivo je da učenici u Hrvatskoj imaju prednost pred učenicima nekih drugih europskih zemalja što se tiče svladavanja početnog čitanja, no postoje određeni koraci u razvijanju čitalačkih vještina. Koraci[71] su:

- razvijanje govora
- razvijanje svrhe i oblika pisma
- glasovna osjetljivost (fonološka svjesnost)
- primjena abecednog načela (dekodiranje)
- pisanje
- tečno čitanje s razumijevanjem

Govor djeteta je važan u svim razdobljima razvoja čitanja. Pomoću govora učenik razvija rječnik, a on je pak temelj na koji će se nadograđivati pisane riječi do kojih učenik dolazi postupkom raščlambe i sinteze riječi. Nije bitno samo znati neku riječ pročitati, već ju i razumjeti. Neke od tehnika kojima učitelj može poticati učenikov razvoj govora su:

- pohvala- najbolje su one pohvale koje djetetu pokazuju prihvaćanje njegovog govornog ponašanja (NE! *Vidiš kako si ti pametan.* DA! *Tako je, imaš pravo, točno si to rekao.*)
- proširivanje djetetova izričaja- ovo je postupak koji se već pojavljuje u komunikaciji majke i djeteta kad ono uči govoriti; tu je važno prihvatiti dječji izričaj izjavom odobrenja, ponoviti njegov izričaj te ga proširiti (npr. Učenik: Ovo je jabuka. Učiteljica: Tako je, to je jabuka i ona je jako zdrava.)

[70] Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 73.
[71] Usp. Čudina-Obradović ,M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Biblioteka Korak po korak, 2000. str.26.

- pitanja otvorenog tipa- pitanja koja traže učenikov smislen odgovor , a ne samo potvrdu da-ne (NE! Je li slon velik? DA! Je li slon velik ili malen?); takva pitanja mogu se postavljati kad dijete opisuje (Što je na slici?), kad okreće stranicu (Što će biti dalje?), za poticanje pamćenja (Što radi slon na prethodnoj stranici?)
- razgovor o običnom/ neobičnom- donijeti u školu nesvakodnevni predmet[72]

Razvijanje svrhe i oblika pisma je proces koji započinje u predškolskoj dobi. Na prethodnim stranicama je bilo riječi o tome koliko je važno djetetu čitati slikovnice kako bi shvatilo da su riječi napisane i da one ne „izlaze iz mamine glave". Djeca koja nisu bila u okruženju svakodnevnog susreta s knjigom, dolaze u školu bez razumijevanja značenja rečenice, riječi i slova te je bitno da im učiteljica skrene pažnju na *povezanost pisane riječi s njezinim značenjem* npr. razni natpisi u razredu (ulaz, izlaz, vrata, prozor, papir otpad); vrećice s natpisima prehrambenih proizvoda, posude na kojima piše šećer, sol, ocat itd. Zatim slijedi *prijenos govora u pisani tekst* kako bi djeca osvijestila što znači pisani tekst, kako se pisani tekst može pretvoriti u govor, a govor u pisani tekst. Aktivnosti su:

- slikovnica bez riječi: razvijanje početne motivacije; razaznavanje da se svaka slika može opisati govorom i da se govor može pretočiti u jasan tekst koji opisuje sliku
- pričanje po nizu slika
- multimedijska priča-kutija[73]

Glasovna osjetljivost (Fonološka svjesnost) je osnova za razvoj vještine početnoga čitanja i pisanja. Čudina-Obradović u *Motivaciji čitanja* ističe kako u fonološku svjesnost pripadaju vještine prepoznavanja rime, prepoznavanje slogova i prepoznavanja riječi kao dijelova rečenica. Ona se postupno javlja u djece još prije 5. godine života, tijekom predškolskog pričanja priča, razgovora, slušanja i učenja pjesmica u rimi. Ista autorica u svojoj drugoj knjizi: *Igrom do čitanja* opisuje brojne igre za razvijanje glasovne osjetljivosti. Ovdje ću izdvojiti samo neke koje su namijenjene učenicima i djeci predškolske dobi.

Istraživanje zvukova-dijete se upućuje na slušanje kucanja srca, slušanje srca drugog djeteta, slušanje šuma školjke, cvrkuta ptica… Potiče se da opiše, oponaša, imenuje zvukove koje pritom čuje, da ih uspoređuje, da samo pronalazi zanimljive izvore zvukova.

---

[72]Usp. Čudina-Obradović, M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Biblioteka Korak po korak, 2000. str.27.-31.
[73]Usp. Isto, str. 39.-44.

Budilica- glasna budilica se sakrije u prostoriji, a djetetova je zadaća da je u što kraćem vremenu pronađe prema zvuku.

Istraživanje zvukova zatvorenih očiju-djetetu se zavežu oči i navodi ga se da sluša i prepozna zvukove iz vrta, ulice, u sobi, da ih imenuje, oponaša.

A kakav sam sad- dijete ima zavezane oči. Ostali igrači se propnu na prste, podignu ruke i kažu: „Sad sam jako velik.“ Zatim čučnu i kažu „Sad sam jako malen.“ Ponavljaju to nekoliko puta. Potom zauzimaju jedan od položaja (ili se propnu ili čučnu) i pitaju „A kakav sam sad?“ Dijete po izvoru zvuka mora pogoditi čuče li igrači ili stoje.

Glazbeni kipovi- na zvuk glazbe djeca se kreću u ritmu. Na prestanak glazbe zaustavljaju se u položaju u kojem su uhvaćena.

Uočavanje rime- nakon zajedničkog ponavljanja čitanja pjesmice u rimi, djetetu se ponovo čita pjesmica pazeći da se izostavi slaganje u rimi. Dijete samo nadopunjuje što manjka. Npr. Pčela zuji, auto…; Ura bije, sunce…

Smišljanje rime: kutija se napuni sa sličicama, te se one, jedna po jedna izvlače van. Dijete treba prvo imenovati predmet na sličici, a onda mora pronaći riječ koja se sa predmetom sa sličice slaže u rimi. U početku su dopuštene i besmislene riječi ako su u rimi sa zadanom.

Što ne pripada redu-dijete u svakom redu treba pronaći parove koji se rimuju (npr. slon-balon, nos-kos); predložak za ovu igru se nalazi na slj. stranici.

Crni Petar- kartice s nalijepljenim sličicama koje se slažu prema početnom ili završnom glasu sličice (npr. **j**abuka - **j**agoda, slo**n**- balo**n**). Neparna karta je crni Petar.

Početni glas/ Završni glas-uz dane predloške sa slikama raznih predmeta. Djeca trebaju povezati riječi koje imaju isti početni (četka, čaša, čarapa…) ili završni (kotač, kolač, mač…) glas.

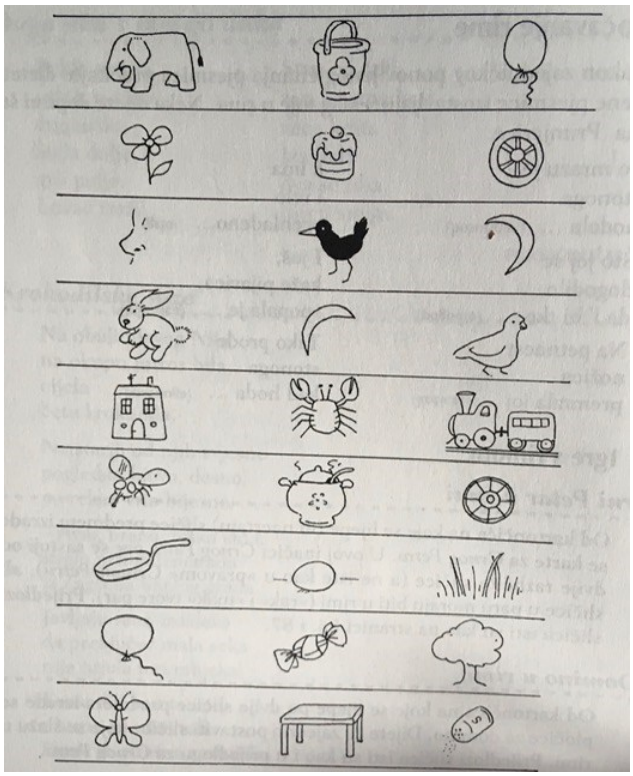

Slika 6. Što ne pripada redu.[74]

Kradljivac glasova- učenici moraju pronaći stvari (bića) koje su ukrale glasove drugim stvarima i pretvorile se u nešto drugo. Potrebno je povezati prvi i drugi red, npr. kip-klip.

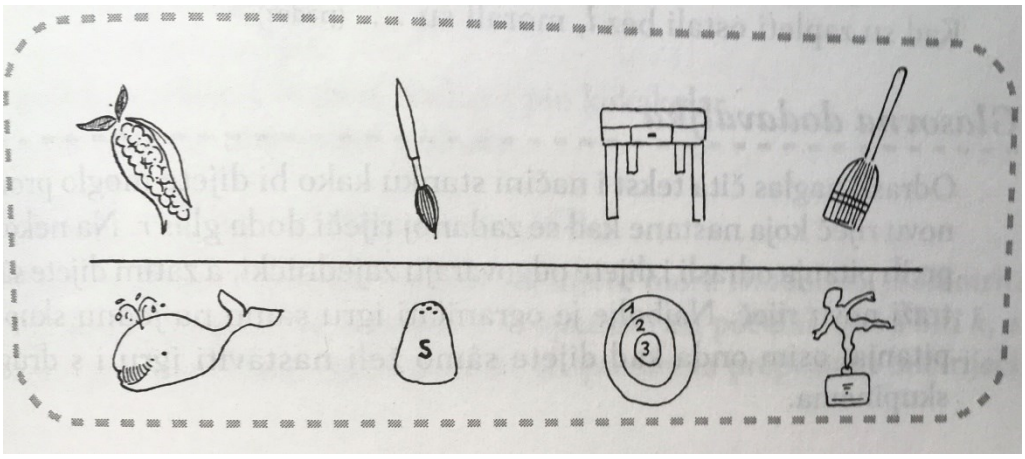

Slika 7. Kradljivac glasova.[75]

[74]Čudina-Obradović. M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str.92.
[75]Isto, str. 147.

K-ća – bra-t- dijete mora između 3 predmeta, u svakom redu, prepoznati one riječi koje počinju s **k**, a završavaju s **t**. npr. kaput, kost, kist…

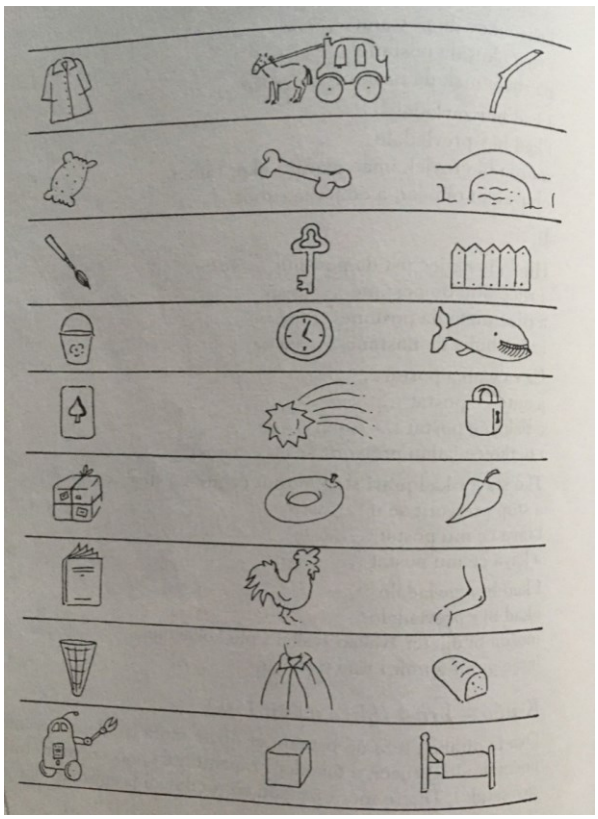

Slika 8. K-ća – bra-t [76]

Primjena abecednog načela:(dekodiranje) je korak u kojem se uspostavlja povezanost glasa i slova te slijedi nakon automatizacije glasovne raščlambe riječi. Za vrijeme tog procesa i glasovna osjetljivost ima svoj polet pa se sve više „učenje slova“ i zamjena slova glasovima vježba već s djecom kasnog predškolskog razdoblja.

Fonemska svjesnost je uočavanje glasova (fonema) u riječi i mogućnost podjele riječi na foneme, kao i mogućnost njihova povezivanja u riječ. Bez mogućnosti uočavanja, razdvajanja, i spajanja glasova u riječ čitanje ne može ni započeti u jezicima abecednog sustava pisanja. Znači fonemska svjesnost je prva i najvažnija sastavnica kvalitetnog čitalačkog razvoja. U tom je postupku najvažnije da dijete može uočiti zasebne glasove u riječi, da može rastaviti riječi na glasove (glasovna analiza), ali i da pojedinačne glasove može spojiti u riječ (glasovna sinteza). Fonemska svjesnost je sposobnost koja se u većine djece razvija od ranog do srednjeg djetinjstva i to od jednostavnih mogućnosti kao što je uočavanje rime pa do manipuliranja sve

[76]Čudina-Obradović M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str.150.

manjim leksičkim jedinicama (slogovi, rima, korijen- nastavak, početni glas i svaki glas u riječi). Tek kada dijete svjesno „čuje“ u riječi svaki glas odjelito, ono može početi učiti koje slovo služi za obilježavanje određenoga glasa. Fonemska svjesnost se javlja na početku učenja čitanja, a posebice pisanja. Ona je nužan preduvjet za čitanje, no čitanje, a osobito pisanje pojačava fonemsku svjesnost. Prema tome, temelj i početak čitanja jest u fonemskoj svjesnosti, ali ona se produbljuje i razvija te bolje pomaže primjeni abecednog načela onda kad se istodobno s učenjem prepoznavanja glasova u riječi uče i slova koja im pripadaju.[77]

ZADATAK FONEMSKE SVJESNOSTI	PRIMJER
sastavljanje (slijevanje) glasova	Koja je ovo riječ? /l/ /a/ /v/
prepoznavanje prvog ili zadnjeg glasa	Slušaj riječ frula. Počinje li glasom f? Slušaj riječ kos. Završava li glasom s?
prepoznavanje položaja glasa	Slušaj riječ rak. Gdje je glas r? Je li r prvi ili zadnji glas ?
pronalaženje i lociranje glasa	Slušaj riječ stol. Je li glas k prvi ili zadnji glas? Ili ga nema?
pronalaženje izostavljenog glasa	Reci škola. Sad reci kola. Koji glas nemaš u riječi kola, a bio je u riječi škola?
određivanje prvog glasa u riječi	Koji je prvi glas u riječ lav?
Određivanje srednjeg glasa u riječi	Koji je srednji glas u riječi vuk?
Izostavljanje prvog suglasnika (dobivanje nove riječi)	Slušaj riječ splav. Izostavi glas /s/. Koju sad imaš riječ?
Izostavljanje srednjeg glasa u riječi	Slušaj riječ brat. Izostavi /r/. Koju sad imaš riječ?
zamjena glasova	Reci riječ kuka. Sad ponovo reci tu riječ, ali umjesto /k/ reci /t/

Tablica 2. Zadatci fonemske svjesnosti prema težini[78]

[77]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str. 113.-117.
[78]Usp. Isto, str.120. i 121.

Pisanje je obrnuto dekodiranje. „Pisanje i čitanje su recipročni i međusobno čvrsto povezani. Uvježbavanje u jednom od tih procesa omogućuje vježbanje drugog.“[79] Obje sposobnosti-dekodiranje pri čitanju i kodiranje pri pisanju zahtijevaju isti razvoj predčitalačkih vještina. U trenutku kad dijete usvoji abecedno načelo i nauči oblike svih slova, ono je sposobno za samostalno kodiranje svojih misli (riječi „u glavi“) tj. pisanje. Što više dijete piše, što više ima potrebu za izražavanjem i što više puta vidi odrasle kako se služe pismom, to će prije prihvatiti pisanje kao prirodni oblik svog izražavanja.[80] Za ispravno pisanje, osim usvajanja općenitih vještina koje su potrebne pri čitanju, potrebno je i ovladavanje dvjema novim vještinama:

- grafomotorička aktivnost pisanja
- stvaranje teksta[81]

Dok djeca „pri čitanju moraju otkriti i razumjeti značenje nekog već gotovog teksta, pri pisanju moraju sami stvoriti tekst pretačući svoje misli u pisani oblik. Zato često djeca mnogo prije nauče čitati, nego pisati.“[82]

Glatko ili tečno čitanje s razumijevanjem je cilj svakog poučavanja čitanja, a ono se postiže automatizacijom čitalačkih vještina. To znači da se prepoznavanje glasova u riječi, prepoznavanje slova, povezivanje glasova s odgovarajućim slovom, povezivanje glasova/slova u cjelinu te prepoznavanje značenja cjeline mora odvijati u svijesti tolikom brzinom da čitatelj nije niti svjestan njihova izvršavanja.[83]

„**Tečno čitanje** je brzo, točno i izražajno čitanje teksta. Pretpostavke tečnosti jesu automatska primjena abecednog načela (prepoznavanje na razini riječi, a ne pojedinačnih slova/glasova) i izražajnost (prozodija) čitanja. Kod automatske primjene abecednog načela važan je delikatan prijelaz s dekodiranja na prepoznavanje cjeline riječi, a to se događa uz neprestanu vježbu.[84] „Nakon dovoljnog broja susretanja s istim riječima, u čitačevu će dugotrajnu pamćenju biti zajedno spremljene slike, glasovi i značenja tih riječi. Pri sljedećem ih susretu neće dekodirati slovo po slovo nego će cijele riječi pročitati automatski, brzo i bez napora.“[85] Dakle, preduvjet nastanka automatskog sustava čitanja je često čitanje i vježbanje

---

[79]Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str. 169.
[80]Usp. Čudina-Obradović, M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Biblioteka Korak po korak, 2000. str.102.-104.
[81] Usp. Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003. str.170.
[82]Čudina-Obradović, M. Kad kraljevina piše kraljeviću. Zagreb: Biblioteka Korak po korak, 2000. str.110.
[83]Usp. Isto, 111.-112.
[84]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.161.
[85]Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.161.-162.

čitanja istih riječi (u jednakom ili različitom kontekstu). Nakon što čitač stvori dovoljno velik automatski rječnik cjelovitih rečenica, može se usredotočiti na cjelinu rečenice te će njegovo čitanje postati izražajno. On će na pravo mjesto u rečenici staviti naglasak, zaustaviti će se i uzeti dah na pravom mjestu, a i melodija rečenice će mu biti prirodna. Dobra prozodija kazuje donekle da čitač razumije smisao rečenice jer intonacija i naglašavanje označuje i smisao, tumači citirani autor.

„Čitanje s razumijevanjem sposobnost je čitanja i razumijevanja značenja teksta te integracije toga značenja s čitateljevim dotadašnjim znanjem.“[86] Isti izvor navedenog citata objašnjava da osnovne jezične vještine potrebne za svladavanje uspješnog čitanja s razumijevanjem su: svladavanje osnova čitalačke pismenosti, poznavanje značenja riječi i sposobnost razumijevanja značenja tih riječi iz konteksta, osposobljenost za uočavanje strukture odlomka i teksta te sposobnost zaključivanja o sadržajnim odnosima u tekstu.

Čitanje u sebi

Ako učiteljica u razredu ima učenika koji nikako ne može postići tečnost čitanja naglas, treba mu zadati čitanje istog teksta u sebi i provjeriti koliko je razumio. Ukoliko je učenik postigao veći učinak čitanjem teksta u sebi, učiteljica bi trebala više pozornosti posvetiti njegovanju izvanškolskog čitanja raznovrsnih tekstova uz provjeru razumijevanja. Istraživanja su pokazala da je tečno čitanje u sebi cilj koji svaki učitelj treba postići podučavanjem čitanja. To je upravo ona vještina koja je potrebna za kvalitetno i brzo dolaženja do znanja, ali i do uživanja u tekstu. Zato je važno razvijati vještine čitanja u sebi, s razumijevanjem.[87]

Na kraju ovog opsežnog potpoglavlja naglasit ću kako nema dileme da učitelj ima neosporiv utjecaj u ovladavanju čitalačke pismenosti kod učenika, ali ni ostali dionici obrazovnog procesa ne smiju ignorirati svoju ulogu u stvaranju mladih čitatelja. O jednom od njih će biti riječi u idućem poglavlju.

---

[86]Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str. 96.
[87]Usp. Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014. str.165.

3. Školska knjižnica

„Samo pravilno obrazovan pojedinac može biti uspješna osoba u svom radu i životu i kreator sutrašnjih društvenih zbivanja.“[88] U obrazovanju i opismenjavanju učenika osnovnih škola izvjesnu ulogu ima i osnovnoškolska knjižnica .„Ona svojim knjižnim fondom i drugim djelatnostima služi nastavi materinskog jezika, ali i nastavi prirodnih i drugih znanosti.“[89] Sa zadaćom ubrzavanja i olakšavanja postizanja boljih obrazovnih rezultata, u njoj se svakodnevno moraju provoditi različiti oblici rada s učenicima, koji obogaćuju nastavni proces i pridonose razvijanju kulture korištenja slobodnog vremena, stvaraju naviku da učenik sam traži knjigu te se zna njome koristiti, također pomaže učeniku da postane samostalna istraživačka osoba, ističe Beg I. u svome radu *Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi*.

Nekoliko stranica odlučila sam posvetiti školskim knjižnicama iz dva razloga. Prvi je zbog očigledne uloge školskog knjižničara u poticanju čitanja kod učenika, a drugi je zbog neprestanog bagateliziranja zvanja knjižničara. Zaboravljena je, a možda nikad nije bila ni poznata, činjenica da je knjižničarsko zvanje, uz zvanje pisara, jedno od najstarijih intelektualnih zvanja. Knjižničara se i dalje gleda kao osobu koja čuva i posuđuje knjige te im javno mnijenje ne želi priznati funkciju koju imaju i kojom doprinose kvalitetnijem sustavu obrazovanja i rada u školskim ustanovama. Stereotipi o knjižničarkama kao ženama, u dugim suknjama i vestama, koje prelistavaju prašnjave knjige još je uvijek prisutan u društvu. Knjižničari zato moraju svojim radom, i unosom inovacija u rad, mijenjati reputaciju o sebi.

U ovom poglavlju rada bit će govora o ulozi školskog knjižničara u obrazovanju te primjeri dobre prakse tj. prikaz niza aktivnosti koje provode knjižničarke uz suradnju učiteljica razredne nastave, ali i drugih stručnih suradnika, kako bi potakle djecu na čitanje, ali i da steknu naviku posjećivanja knjižnice.

3.1. Uloga školske knjižnice u obrazovanju

„Školska knjižnica je fizički i digitalni prostor škole namijenjen za učenje, gdje su čitanje, istraživanje, razmišljanje, mašta i kreativnost od središnje važnosti učenicima na njihovom putu od informacija do znanja, te od ključne važnosti za njihov osobni, kulturni i društveni razvoj. Ovaj fizički i digitalni prostor poznat je pod nazivima (npr. školski medijski

[88]Beg, I. Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi. // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002), str. 219.
[89]Blažeković, T.; Furlan, B. Knjižnica osnovne škole. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993. str.6.

centar, dokumentacijsko-informacijski centar, istraživačko središte knjižnice, središte za učenje), ali za sve ove sadržaje i djelatnosti najčešće koristi i primjenjuje naziv školska knjižnica."[90] Dobrom organizacijom, zanimljivim sadržajima, funkcionalnim oblicima rada knjižnica ima značajno mjesto u odgojno-obrazovnom procesu. U njoj bi učenici trebali proširiti svoje obrazovanje te opću kulturu, korisno provoditi svoje slobodno vrijeme, razvijati prijateljske odnose te osposobiti se za samoobrazovanje.[91] Dakle, školska knjižnica ima zadaću informirati, obrazovati, odgajati i zabaviti učenike putem raznovrsnih informacija i izvora znanja na različitim medijima, ali i organizirati aktivnosti kroz koje će učenici upoznati mogućnost učenja i provođenja slobodnog vremena u i sa knjižnicom. Kontekst obrazovanja mijenja se u novo – obrazovno društvo. U takvom društvu osmišljeni programi školskih knjižnica pridonose stvaranju aktivnih i produktivnih pojedinaca koji će, u cijelom spektru izvora i oblika, znati pronaći, vrednovati i koristiti informacije.[92] Iako suvremena tehnologija zauzima sve veći prostor, knjiga je još uvijek učenicima najvažniji izvor znanja, stoga je potrebno učenike osposobiti za kvalitetno i trajno korištenje toga važnog sredstva širenja informacija i umjetničkih dostignuća.[93] Također, „mnogim je učenicima knjižnica škole mjesto gdje se prvi put susreću s knjigom. Veliki broj djece nije se susretao s knjigom prije početka školovanja ni u roditeljskom domu, ni u javnoj dječjoj knjižnici. Koliko će školska knjižnica razviti u učenika ljubav prema knjizi, čitalačke vještine i sposobnosti, književni ukus- bit će presudno za njihov daljnji razvoj."[94] Izuzev toga, što ima obvezu uvesti svakog pridošlog učenika u svijet knjige i čitanja, svaka njezina djelatnost (odgojno-obrazovna, stručno-knjižnična, kulturna i javna), namijenjena je za učenje. Kovačević, Lasić-Lazić, Lovrinčević u knjizi *Školska knjižnica- Korak dalje* ističu kako školska knjižnica podržava i proširuje obrazovanje svakog učenika jer su oni neprestano okruženi mnoštvom informacija koje moraju znati vrednovati. Zbog primjene metoda zornosti i iskustvenog učenja, ono što učenici uče i istražuju na satu u školskoj knjižnici, pamte duže od klasičnog sata u učionici. Takvo učenje omogućuje učenicima da dobiveno znanje iskoriste i sljedeći put. Dalje navode kako je svrha

---

[90]IFLA-ine smjernice za školske knjižnice / sastavio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; uredile Barbara Schultz-Jones i DianneOberg uz doprinos Upravnog odbora Međunarodne udruge školskih knjižničara ; sastavio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; s engleskog prevele Irena Gašparović, Dina Mašina. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016. str. 19.

[91]Usp. Beg, I. Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi. // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002), str. 214.

[92]Usp. Lovrinčević, J.; Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Banek Zorica, M. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005. str. 45.-47.

[93]Usp. Beg, I. Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi. // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002), str. 214.

[94]Blažeković, T.; Furlan, B. Knjižnica osnovne škole. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993. str.6.

obrazovnog procesa kroz knjižnicu promijenjeno ponašanje u učenju koje podrazumijeva da će učenici znati upotrijebiti stečeno znanje u nekoj novoj situaciji, da će znati istraživati služeći se svim dostupnim izvorima i da će stvarati svoje osobno mišljenje. „Školska knjižnica pruža informacije i spoznaje neophodne za uspješno djelovanje u današnjem društvu koje se sve više zasniva na informacijama i znanju. Školska knjižnica omogućuje učenicima stjecanje vještina za cjeloživotno učenje, razvija njihovu maštu i tako im pomaže da postanu odgovorni građani.“[95]

3.2. Školski knjižničar- tvorac brojnih inovacija

„Inovirajući djelatnost školske knjižnice školski knjižničari su i dosada bili inicijatori potrebnih promjena, nositelji inovacija u nastavi, izvannastavnim aktivnostima i u individualnom učenju.“[96] Ono što je glavni cilj svakog obrazovnog radnika jest „kako spriječiti zastarijevanje vlastitog znanja i svaki dan biti zanimljiv učenicima“[97] Pri tome moramo voditi računa da je danas vrlo teško udovoljiti zahtjevima učenika. Živimo u vremenima stalnih promjena, u desetljeću u kojemu je digitalizacija preplavila planetu, eri kada su nove informacije učeniku dostupne sa svih strana, kada je dovoljno „kliknuti mišem“ i biti povezan s cijelim svijetom. Vremena se mijenjaju, a mi koji radimo s mladima trebamo biti na visini zadatka i pratiti te promijene.“[98] Osnovni zadatak svakog knjižničara je cjeloživotno obrazovanje kroz koje on „postaje sudionik vlastitog razvoja, stječe nova opća i stručna znanja, razvija svoje sposobnosti, afirmira vlastitu ličnost, preuzima odgovornost za postignuća u radu…“[99] Davno je iza nas doba kada su učenici promatrali knjižničara kao osobu koja zadužuje i razdužuje knjige, oni ga danas promatraju kao kreatora inovacija. „Bibliotekar je nekad bio čuvar i znanstvenik, a danas je to čovjek sa znanjem i sposobnostima za svrhovito sređivanje podataka.“[100] Svaki školski knjižničar treba posjedovati određene osobine: „ljubav prema radu, otvorenost novome, sposobnost interpersonalnog komuniciranja i razumijevanja raznolikih

---

[95]IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice / Tove Pemmer Saetre i Glenys Willars ; pod pokroviteljstvom IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. - Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. str. 10.
[96]Lovrinčević, J.; Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Banek Zorica, M. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005. str. 71.
[97]Jandrić, P. Digitalno učenje. Zagreb: TZV., 2014. str. 37.
[98]Isto, str. 13.-14.
[99]Lovrinčević, J.; Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Banek Zorica, M. Znanjem do znanja : prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2005. str.73.
[100]Beg, I. Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi. // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002), str. 213.

pojmova u okruženju u kojem živi i radi, dobro razumijevanje i definiranje dužnosti i odgovornosti su ulaznice u svijet školskog knjižničarstva i polazište za sve kasnije aktivnosti."[101]

Knjižničar kroz cijelu školsku godinu mora zasipati učenike, ali i učitelje, novim i svježim idejama. Kako bi pokazali na koje sve načine školska knjižnica može biti korisna, važna je i kvalitetna suradnja školskog knjižničara s učiteljima koji će pak potaknuti učenike na dolazak u knjižnicu te ih zajednički motivirati da osmišljavaju, kreiraju, istražuju…U nastavku rada prikazat ću primjere dobre prakse suradnje školskog knjižničara s učiteljima razredne nastave. Iako se većina provedenih projekata bazira na poticanje čitanja, spomenuto je i ponešto drugačijih projekata i radionica s kojima sam željela skrenuti upravo na tu ulogu knjižničara kao tvorca brojnih inovacija. Većina aktivnosti odnosi se na učenike razredne nastave, iako je prikazano i nekoliko radionica realiziranih s učenicima viših razreda. Također je nekoliko aktivnosti nastalo i u suradnji sa stručnim suradnicima.

Prikaz aktivnosti na sljedećim stranicama prikupljene su uz suradnju knjižničarka koje rade ili su radile u navedenim školama. To su Osnovna škola braće Radića Pakrac i Osnovna škola Grigora Viteza Poljana iz Požeško-slavonske županije te Osnovna škola Garešnica iz Bjelovarsko-bilogorske županije. Zahvaljujem se knjižničarkama na pomoći u prikupljanju podataka.

3.2.1. Knjižnični projekti OŠ braće Radića Pakrac

Osnovnu školu braće Radića Pakrac svake šk. godine polazi nešto više od 600 učenika. Osim matične, broji i tri područne škole. Škola je poznata po mnogobrojnim projektima za kojima ne zaostaju ni knjižnični projekti. Ovdje su navedeni neki od projekata i aktivnosti koje je u zadnjih nekoliko godina vodila knjižničarka Anita Pavlečić za poticanje čitanja kod učenika. Knjižničarka nastoji u knjižnične projekte uključiti kako učenike matične, tako i učenike područnih škola.

Čitamo najdraže priče

Jedan sat mjesečno učenik 1.r. donosi od kuće svoju najdražu slikovnicu, priču ili bajku i učenik, učiteljica ili knjižničarka ju čita ostalim učenicima u razredu. Učenici se trebaju

[101]Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica - korak dalje. Zagreb : Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti [etc.], 2004. str. 150.

unaprijed pripremiti za čitanje naglas pa po nekoliko puta čitaju istu priču da bi uvježbali tečno čitanje. Nakon čitanja slijedi razgovor o pročitanom i neki od stvaralačkih oblika izražavanja: izrada likovnih radova ili lutaka ili mali scenski prikazi pročitanoga. Cilj projekta je razvijati čitalačke vještine u djece i ljubav prema čitanju, čitanje naglas, jačanje sposobnosti koncentracije i pažnje.

Moja prva slikovnica

U suradnji s učiteljicom razredne nastave knjižničarka je realizirala projekt *Moja prva slikovnica*. Učenici prvoga razreda upotrijebili su slova svog imena i svako slovo napisali na jednu stranicu papira. Naokolo slova nacrtali su ili izrezali iz časopisa predmete koji počinju tim slovom. Slikovnice su uvezali te je svaki učenik ispričao što je napravio. Cilj projekta bio je poticanje lijepog i točnog pisanja slova, prepoznavanje prvog slova imena predmeta - razvijanje svijesti o važnosti čitanja i pisanja te bogaćenje rječnika.

Čitajmo zajedno, obiteljski!

Projekt nastao po uzoru na Nacionalni projekt: *Čitamo mi, u obitelji svi* za učenike 3. razreda i njihove roditelje. Cilj projekta je unapređenje tehnike čitanja te poticanja djece na čitanje u slobodno vrijeme. Projektom se upućuje roditelje da pomognu svojoj djeci u svladavanju tehnike čitanja, senzibilizira ih se za zajedničko čitanje kod kuće te motivira na svakodnevno čitanje. Svaki petak jedan učenik nosi kući torbu s knjigama namijenjenim za čitanje u slobodno vrijeme. Srijedom se torba vraća u školu uz prepričavanje dojmova. Pomoću projekta učenici usavršavaju vještinu čitanja i stječu naviku svakodnevnog čitanja.

Čitateljski klub

Izvannastavna aktivnost u kojoj sudjeluju učenici 3. ili 4. r. Ciljevi aktivnosti su poticati radost čitanja, unaprijediti tehniku čitanja, upotrebljavati različite strategije čitanja, poticati djecu na čitanje u slobodno vrijeme, čitati različite vrsta tekstova i osnaživati kritičko mišljenje. Učenici su čitali pripremljene tekstove, a nekoliko puta godišnje imali su priliku sami izabrati što će čitati taj sat. Čitali su i poeziju, prozu, članke iz časopisa, enciklopedije i jedno djelo u cijelosti: Gregov dnevnik: Nezgoda za nezgodom, J. Kinneya.

Kviz „ ČITAM, GLEDAM, PAMTIM“

U kvizu su sudjelovali učenici trećih i četvrtih razreda (za svaki razred posebno). Cilj kviza je motiviranje učenika na detaljno čitanje obveznih djela za cjelovito čitanje; zapamćivanje

inserata iz filma; glazbenih ulomaka. Učenici čitaju knjige, gledaju filmove –ekranizacije djela; slušaju pjesmice iz istoimenih djela. Kviz se provodi po završetku nastavne godine- provjera zapamćenih detalja (likova, mjesta, vremena, uzročno-posljedičnih veza). Osnovna namjena je čitati s razumijevanjem, zapamtiti detalje, zabavljati se ponavljajući naučeno te razvijati natjecateljski duh.

Jutro s Andersonom

Po uzoru na aktivnost daruvarske knjižnice *Jutro s Andersenom* osmišljen je projekt za učenike 2.r. Čitanje i prepričavanje Andersenovih bajki u tjednu uoči *Dana dječje knjige* i Andersenovog rođendana, 2. travnja. Učenici 2. razreda čitaju Andersenove bajke za lektiru. Svaki dan jedan/ jedna učenik/ učenica prepričava bajku, a zadnji dan u tjednu svi učenici slušaju bajku koju im čitaju učenici 5. r.

Projekt –ČIPI- Čitanje i pisanje uz igru

Projekt vode logopedinja i knjižničaraka za učenike 1. r. Cilj projekta je stjecanje čitateljskih kompetencija, usvajanje vještine pisanja, pravilno govorno i pisano izražavanje. Provode se igre glasovima i slovima, riječima, učenje uz pokrete, dramatiziranje, različiti načini čitanja. Aktivnost služi kao pomoć učenicima koji imaju poteškoća s usvajanjem vještina čitanja i pisanja.

GOSTI PRIČOPRIČALICE

Cilj projekta bio je poticati zanimanje za čitanje; pomagati slabijim čitačima; razvijati čitalačke vještine, poticati razgovor i radoznalost, razumjeti važnost pojedinog zanimanja, naučiti aktivno slušati, bogatiti rječnik, uključivati roditelje u aktivnosti). Učiteljica, knjižničarka i roditelji provodili su organizirano čitanje (radionice, igraonice, pričaonice, crtaonice). Učenici su sudjelovali u čitanju i stvaralaštvu, a pričaonice su provodili ljudi određenih zanimanja, prezentirajući svoje zanimanje i iskustvo.

Put do zdravlja i dobrobiti

Prvašići su za Dan jabuka slušali priču koju im je čitala knjižničarka i utvrdili izreku: *Jedna jabuka na dan, tjera doktora iz kuće van*. Učenici su slagali sudoku s razl. vrstama jabuka (4x4), poigrali se s likovima jabuka: kuhara, zubara i kraljice. Učenik je držao npr. papirnati lik jabuke s kuharskom kapom i govorio kako će kuhar upotrijebiti jabuku (od početnog pranja jabuke, guljenja, ribanja- do kompota, džema, kolača- ovisno koliko se detalja učenik dosjetio).

Slika 9. Obilježavanje Dana jabuka s učenicima 1. razreda[102]

Čitajmo zajedno-čitajmo naglas: zaboravljene knjige

Projekt u suradnji s učiteljicama razredne nastave. Cilj projekta je poticanje zajedničkog čitanja. Učenici čitaju naglas u razredu zaboravljenu knjigu tj. knjigu koja više nije na popisu lektire. Učenici su čitali djela I. Kušana: Lažeš Melita; A. Gardaša: Ljubičasti planet, a ove godine M. Gluščević: Džeki zvan Simpa. Nakon čitanja organiziraju se aktivnosti pisanja, crtanja, istraživanja, dramatizacije; multimedijsko oživljavanje zaboravljene knjige- kratkim filmom ili radijskim prilogom.

Pokrenimo zelene knjižnice

Prema državnoj akciji „pokrenimo zelene knjižnice“ nastala je i ova školska aktivnost. Cilj je bio poticati razvoj ekološke svijesti; razmišljati o odnosu prema prirodi; učiti živjeti odgovorno i planetarno održivo djelovati. Gledanje preporučenih filmova i razgovor, poticanje učenika na kritičke i kreativne komentare, na aktivno i odgovorno ponašanje; čitanje popularno-znanstvenih članaka/ poezije; fotografiranje zanimljivosti iz prirode; plakati, uporaba starog papira za likovne radove i ukrase. Na kraju je bila izložba u muzeju te vrtni festival. Ove školske godine su učenici prvoga razreda s učiteljicom koja vodi male vrtlare i knjižničarkom obilježili

[102]Usp. http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/skola/knjiznica/novo (24.8.2021.)

Dan očaranosti biljkama šetnjom školskim vrtom i čitanjem Plesne haljine žutog maslačka i pjesmice Tulipan ima rođendan.[103]

3.2.2. Knjižnični projekti OŠ Grigora Viteza Poljana

Osnovnu školu Grigora Viteza Poljana svake godine polazi nešto više od 100 učenika. U školskoj knjižnici neumorno radi i djeluje mlada knjižničarka Marina Piria. Zahvaljujući njezinom golemom trudu i predanosti učenici niti ne osjete da školska knjižnica nije otvorena svaki radni dan. Ovdje su opisani neki od projekata i aktivnosti koje je knjižničarka ostvarila u suradnji s učiteljima razredne nastave, ali i predmetnih učitelja te stručnih suradnika što dokazuje da knjižničarka jednako pažnju posvećuje svim učenicima polaznicima škole.

Kreativni doživljaj lektire

Suradnja s učiteljicom i učenicima 3. razreda odvijala se kroz nekoliko aktivnosti. Nakon čitanja lektire *Vlak u snijegu* Mate Lovraka učenici su u knjižnici izradili vlak s vagonima. Prvo su se u tišini podsjetili prelistavanjem knjige likova i radnje te izabrali rečenicu koja je ostavila dojam na njih. Pomoću rola toalet papira, plastičnih čepova, papira u boji i vate složili su razredni vlak u snijegu pri čemu je svaki vagon sadržavao najdraži citat jednog od učenika. Učenici su na kraju aktivnosti objasnili zašto im se svidio baš taj citat i uz koju ga radnju u knjizi povezuju.

Na temelju lektire *Miševi i mačke naglavačke* Luke Paljetka, a ujedno u sklopu Dana medijske pismenosti, učenici su crtali scene iz lektire koje su potom kronološki složili, i zalijepili unutar kutije za cipele omotavši oko kartonskog tuljca. Na taj način su dobili dva televizora pri čemu se vrteći tuljac izmjenjuje lektirna radnja. Svaki crtež sadržavao je i prikladan stih iz lektire.

Priče *Šestinski kišobran* i *Kapljica s Plitvica*, autorice Nada Iveljić u školskoj knjižnici su kreativno doživljene kroz niz aktivnosti u kojima s učili o starim narodnim običajima, šestinskom folklornom motivu te o NP Plitvička jezera. Na kraju su učenici izrađivala mali kišobran sa šestinskim motivom.

---

[103]Sve nabrojane aktivnosti prikupljene uz suradnju šk. knjižničarke OŠ braće Radića Pakrac te na: http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/skola/knjiznica/novo (24.8.2021.) http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/upload/os-brace-radica-pakrac/images/static3/2657/File/kurikulum%2020-21.pdf (24.8.2021.)

Radionice „Medijske pismenosti“

Povodom Dana Medijske pismenosti knjižničarka je održala predavanje i radionicu za učenike 3.r. Učenici su gledali kratki video kojim im je željela ukazati na važnost pažljivog odabira medijskih sadržaja za djecu, svrsishodnog korištenja programskih oznaka o primjerenosti sadržaja i poticanja djece na kritičko promišljanje medijskih sadržaja. Razgovarali su o medijima s kojima su upoznati, što su dobne oznake, što gledaju na televiziji, a dobili su i preporuku edukativnih crtanih filmova, dječjih dokumentarnih i igranih filmova.

Vezano uz kritički pristup medijima, knjižničarka je posjetila 4. r. i razgovarala s djecom o korištenju društvene mreže Facebook. Zajedno su napravili plakat sa savjetima o korištenju te mreže, na primjer, vježbali su kako objaviti statuse da ih mogu vidjeti samo prijatelji, kako smisliti jaku lozinku, kako moraju poštovati svoju i privatnost drugih, bonton…

Projekt: Izvorno hrvatsko

Zajednički projekt knjižničarke, učiteljice geografije i razredne učiteljice povezao je 4. i 8. razred. Snimanje i kompilacija videa za izvorne hrvatske proizvode kao što su Vegeta, Sumamed i Smib- u videima učenici glume u kratkom skeču, kao kuhari, čitači časopisa na plaži ili bolesnici u čekaonici.

Aktivnosti kroz jezične ili fonološke igre

Povodom Međunarodnog dana medijske pismenosti knjižničarka je uz suradnju učiteljice i učenika 2. r. organizirala jezične igre. Prema Aniti Peti-Stantić igranje je djetetova unutarnja potreba i prirodni način učenja. Djetetova pažnje je ograničena te je potrebno ubaciti elemente igre u nastavni sat – poboljšava koncentraciju, aktivnost, motivaciju, smanjuje umor, uključuje djecu s poteškoćama u rad kolektiva. Knjižničarka je s učenicima provodila ove aktivnosti:

- natjecateljsko NABRAJANJE RADNJI (GLAGOLA) vezanih uz dobiveni predmet na kartici iz didaktičkog seta.
- GLASOVNA REČENICA –učenici trebaju osmisliti rečenicu u kojoj svaka riječ sadrži određeni fonem, na primjer: „slovo l” ili u improviziranom obliku igre, trebaju napisati u ograničenom vremenu što više riječi koje sadržavaju taj fonem;
- Društvene igre: ČOVJEČE, NAGLASI SE! I ALIAS- igra sadrži set kartica s ilustracijama. Učenik treba svojoj skupini objasniti što više pojmova u određenom vremenu.

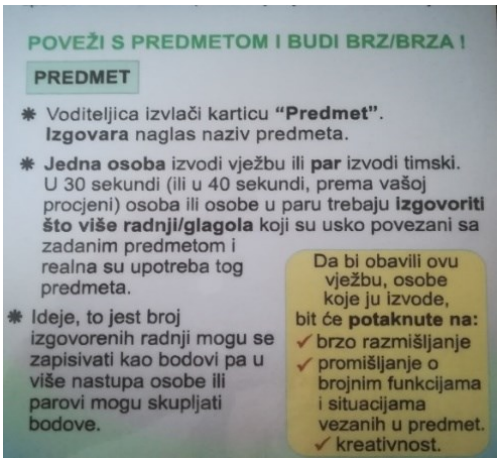

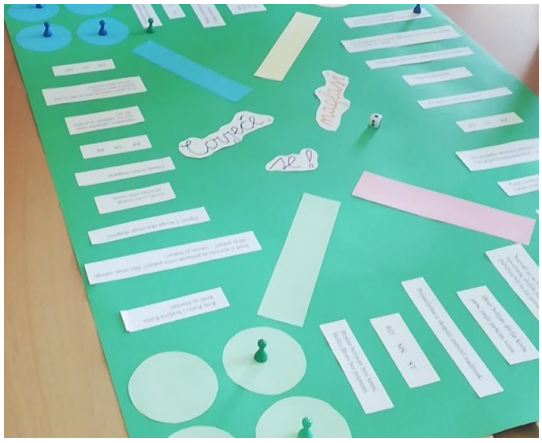

Slika 10. i 11. Aktivnosti kroz jezične igre[104]

Projekt razmjene straničnika

Međunarodni projekt razmjene straničnika i Projekt razmjene digitalnih straničnika provode se s ciljem kreativnog predstavljanja kulture svoje zemlje i upoznavanja s kulturom zemlje partnera. Učenici su ove, 2021. godine, izrađivali straničnike od prešanog papira koji su poslani s materijalima turističke zajednice Grada Lipika i kratkom prezentacijom o školi. Digitalni straničnici izrađeni su u suradnji s učiteljicom informatike u programu Powerpoint, a sadržavali su hrvatske folklorne motive. Sudjelovali su učenici 4.razreda, koji su članovi Knjižničarske grupe i učenici 5. i 7. razreda. Zemlje partneri su dosad bile Indija, Hong Kong i Portugal te su učenici naučili više o kulturi, običajima i turističkim znamenitostima tih država. Straničnici iz Indije dijelom su tematizirali lektiru pa su učenici saznali koje su omiljene knjige i ličnosti indijskih školaraca.

Noć knjige

Školske godine 2019./2020. su u manifestaciji sudjelovali 4.r. i 5. r. Učenici su donijeli svoje najdraže knjige koje su izložili na središnji stol, a koje su zatim pregledavali i razmjenjivali mišljenja. Provedene su dvije kratke radionice čitanja s razumijevanjem na temelju knjige *7 ključeva čitanja s razumijevanjem* autorica Susan Zimmerman i Chyrse Hutchins te su učenici pogledali animirani film.

U školskoj godini 2020./2021. Noć knjige je obilježena *on-line escape-room* aktivnosti na temelju slikovnice *Vuk koji nije volio čitati* Orianne Lallemand na kanalu školske knjižnice na platformi Teams.

[104] Usp. http://os-gviteza-poljana.skole.hr/ (23.8.2021.)

Projekt *Zavičajna povijest*

Suradnja knjižničarke, učiteljice i učenika 3. r. rezultirala je izložbom u školskom holu povodom nastave zavičajne povijesti. Učenici su i kroz grupni rad izrađivali građevine i artefakte značajne za lokalnu povijest odnosno replike povijesnih ostataka poljanskog zavičaja: kapela Sv. Andrije u Brezinama, rimsko koplje, rimska opeka, novac slavonski banovac, pučka škola u Poljani, kamena sjekira i lipički Kursalon.

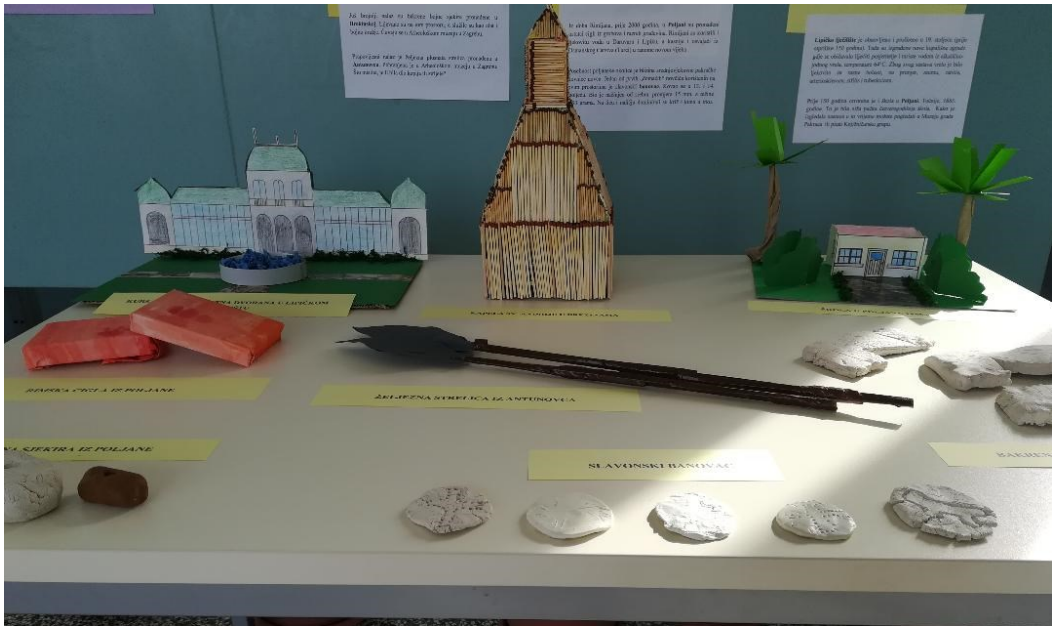

Slika 12. Zavičajna povijest[105]

Ostale aktivnosti u suradnji s učiteljicama:

Povodom *Svjetskog dana pripovijedanja* prvi razred je slušao priču Ivica i Marica uz slike u Powerpoint prezentaciji i glazbenu pozadinu, a pojedini su učenici odgovarali na pitanja u svrhu provjere aktivnog slušanja. Suradnja s 2. razredom očitovala se kroz skeniranje i pretvorbu razredne slikovnice Pismo iz Zelengrada u *on-line* knjigu i objavu na mrežnoj stranici školske knjižnice čime se obilježio i *Svjetski dan knjige i autorskih prava*, ali i *Dan planeta Zemlje.* 4.razred je izrađivao torbice od starih najlonskih vrećica povodom *Svjetskog dana zaštite okoliša.*

Čitanje s razumijevanjem – ciklus od 3 radionice

Suradnja ureda logopeda i knjižnice s učenicima 5.r. Obrađene su tehnike čitanja: identificiranje ključnih riječi i izrada sažetka, čitanje s predviđanjem i mentalne slike. Na kraju je održana

[105]Usp. http://os-gviteza-poljana.skole.hr/ (23.8.2021.)

zaključna radionica gdje su učenici izradili na temelju jednog odlomka iz teksta umnu mapu, napravili su crtež kako bi osvijestili svoje mentalne slike, te su pokušali predvidjeti daljnji tijek radnje kako bi se motivirali za čitanje djela. Učenicima su podijeljeni simbolični darovi i diplome „Uspješniji čitač!“

Daj šapi glas!

Školski projekt nastao na inicijativu knjižničarke koja je ujedno i glavna voditeljica samog projekta. Projekt brige za napuštene životinje je pokrenut i kreiran u suradnji OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec i Hrvatske mreže školskih knjižničara. Cilj projekta je osvijestiti brigu prema napuštenim životinjama kod učenika te promijeniti stavove i ponašanje prema vlastitim kućnim ljubimcima kako bi se broj napuštenih životinja smanjio. Škola je realizirala različite aktivnosti. Knjižničarska grupa je izradila bojanke s ilustracijama iz poznatih slikovnica (Dama i skitnica, 101 dalmatinac i sl.) Prvi razred je izradio kućice i zdjelice za mačke i pse od plastelina. 3.r. je pisao sastavak i ilustrirao crteže, 4.r. ugostio je gošće iz Udruge za zaštitu životinja Sirius Požega koje pričale o radu Udruge i plemenitom činu udomljavanja. 5.r. intervjuirao je veterinara, šestaši su u izvannastavnoj aktivnosti „Robotika“ izradili podloške za čaše u obliku šapa. 7.r. je na temelju Zakona o zaštiti životinja sastavio poruke u brošuri, a osmaši su izrađivali čestitke s motivima životinja. Proizvodi su prodavani na Božićnom sajmu u Lipiku, a novac od prodaje doniran je Udruzi Sirius.
Projekt je prvi put proveden u školskoj godini 2019./2020., ali je i u 2020./2021. uspješno nastavio s radom uz brojne aktivnosti i donirani novac. [106]

[106] Sve nabrojane aktivnosti prikupljene uz suradnju šk. knjižničarke OŠ Grigora Viteza Poljana te na: http://os-gviteza-poljana.skole.hr/ (23.8.2021.)
https://www.compas.com.hr/clanak/3/8187/daj-api-glas-poljanski-kolarci-za- humaniji-pristup-prema-ivotinjama.html (23.8.2021.)

Slika 13. Podlošci za čaše u obliku šapa.[107]

3.2.2. Knjižnični projekti OŠ Garešnica

Osnovna škola Garešnica broji oko 600 učenika. 2017. i 2018. godine knjižnične poslove obavljala je knjižničarka na zamjeni iz Slavonije Maja Mišinec koja je u knjižnicu uvela mnoge inovacije, uključujući čak i otvaranje knjižnice u Područnoj školi Hrastovac. Ovdje su prikazani projekti i aktivnosti što ih je ostvarila knjižničarka Maja, naravno uz dobru suradnju s učiteljicama razredne nastave.

Drugačija lektira

Integrirani dan na temu Mate Lovraka u PŠ u Hrastovcu započeo je lektirom na drugačiji način. Obrađeno je djelo Družba Pere Kvržice. Učenici su, poput likova iz djela, uredili stari mlin. Mlin izrađen od kartona ispočetka je bio običan, no učenici su mu uz pomoć knjižničarke i učiteljice dali novi izgled s puno boja i uređenim okolišem punim cvijeća. Dok su učenici uređivali mlin, razgovarali su o djelu.

Radionice za ponavljanje gradiva

Radionice poetskog kolaža kojima su obilježeni Svjetski dan poezije, Svjetski dan zaštite šuma i prvi dan proljeća održane su u suradnji knjižničarke i učiteljica 3. razreda. Učenici su od pjesama naših poznatih pjesnika izrezivali najdraže stihove i od njih načinili svoju pjesmu. Učenici su odredili naslov, motive, dužinu i ritam, raspoređujući individualno izabrane citate u

[107] http://os-gviteza-poljana.skole.hr/ (23.8.2021.)

novu pjesmu. Na taj su način ponovili naučeno o poeziji. U suradnji knjižničarke i nastavnice engleskoga jezika, učenici članovi izvannastavne skupine Mali Englezi u prostorijama školske knjižnice izrađivali su strip uz pomoć referentne građe i tako ponovili i proširili svoj vokabular.

Dječji tjedan

U suradnji knjižničarke i učiteljica razredne nastave održan je Dječji tjedan nizom aktivnosti. Dječji tjedan je tradicionalna godišnja akcija i aktivnost posvećena djeci koja se obilježava u prvom tjednu listopada. Djeca imaju svoja prava i obveze, a jedno od prava jest i ono na igru i kreativno izražavanje. U okviru toga, u školskoj knjižnici učenici razredne nastave sudjelovali su na likovnoj radionici *Imam se pravo igrati* pod vodstvom školske knjižničarke. Crtali su svoju najdražu igračku ili igru koju vole igrati. Crtanje kredama po pločniku ispred škole organizirano je za 1. i 2. razred, a crtanju po betonu pridružili su se i učenici PŠ Hrastovac sa svojom učiteljicom ispred svoje škole. Učenici su donosili igračke, slikovnice i društvene igre u knjižnicu i tako pridonijeli osnivanju *Kutka za igru* u knjižnici. Dio igračaka darovan je DV Maslačak u Garešnici.

Slika 14. Obilježavanje Dječjeg tjedna u PŠ Hrastovac[108]

[108]Usp. http://os-garesnica.skole.hr/_kolska_knji_nica (20.8.2021.)

Osnivanje knjižnice u PŠ Hrastovac

U suradnji knjižničarke i učiteljice u PŠ Hrastovac odgojno-obrazovni proces i poticanje stjecanja navika čitanja kod djece i mladih unaprijeđen je osnivanjem inicijalnog knjižničnog fonda u PŠ u Hrastovcu tako da najmlađi čitači imaju priliku u svojoj školi posuditi građu i na taj način razvijati svoje čitalačke navike uz pomoć i savjete svoje učiteljice.

Slika 15. Osnivanje knjižnice u PŠ Hrastovac[109]

Noć knjige 2017.

U suradnji s učiteljicama četvrtih razreda održana je Noć knjige 2017. godine. Učenici su izrađivali pokrivač od knjiga, razgovarali o svojim najdražim knjigama i pogledali film Asterix i grad bogova.

[109]Usp. http://os-garesnica.skole.hr/_kolska_knji_nica (20.8.2021.)

Noć knjige 2018.

Na temu Budućnost knjige održana je Noć knjige u suradnji s učiteljicama četvrtih razreda. Razgovaralo se o lektiri iz budućnosti, a svoje viđenje knjige iz budućnosti učenici su pokazali kroz svoje crteže koji su objavljeni na mrežnoj stranici školske knjižnice. Za kraj je prikazan film Wall-E.

Kreativne radionice

U suradnji sa svim nastavnim osobljem škole održavaju se kreativne radionice za sve učenike. Učenici tako mogu naučiti izrađivati božićne i uskrsne dekoracije, cvijeće od papira, čestitke, plesti košare od reklamnih letaka i dr. Izrađeno cvijeće od papira tradicionalno se dijeli svim zaposlenicama na Međunarodni dan žena.

Međuškolski književni kviz u poznavanju lektire

U suradnji s nastavnicama petih razreda održano je školsko natjecanje u poznavanju lektire za pete razrede za Bjelovarsko-bilogorsku županiju.

Podijeli radost čitanja – daruj knjigu školskoj knjižnici

U suradnji sa svim nastavnim osobljem škole održana je akcija prikupljanja knjižnične građe za školsku knjižnicu.

Ostalo

Kao poticaj za čitanje u suradnji knjižničarke s razrednicima i nastavnicama hrvatskoga jezika u školi su održani mnogi književni susreti i posjeti učenika Gradskoj knjižnici.
Knjižničarka je održala Predbožićnu školsku tombolu u svrhu prikupljanja sredstava za knjižnični fond školske knjižnice. Nastavnici i učitelji bili su izvrsni motivatori učenicima za kupnju tombole, gdje je većina nagrada bila knjiga.[110]

[110] Sve nabrojane aktivnosti prikupljene uz suradnju šk. knjižničarke u OŠ Garešnica (2017-2018) te na: http://os-garesnica.skole.hr/_kolska_knji_nica (20.8.2021.)

4. Istraživanje o učestalosti posjećenosti učenika školskoj knjižnici i odabiru literature za slobodno čitanje

Kako bih procijenila učestalost učenika posjeti školskoj knjižnici, ovisi li ona o suradnji šk. knjižničara i učitelja razredne nastave te potiču li učitelji učenike na čitanje ispitala sam školske knjižničare i učitelje razredne nastave.

4.1. Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj istraživanja je ispitati posjećenost učenika školskoj knjižnici i potiču li učitelji učenike na čitanje neobvezne literature te postoji li zajednička suradnja učitelja i školskog knjižničara. Na temelju cilja postavljene su hipoteze:

1. Suradnja učitelja RN i šk. knjižničara doprinosi posjećenosti učenika šk. knjižnici
2. Učenici RN nemaju naviku posuđivati literaturu za slobodno čitanje
3. Učitelji razredne nastave ne potiču dovoljno učenike na čitanje neobvezne literature

4.2. Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodom anketiranja 23.8.-14.9.2021. Pomoću Microsoft Formsa ispitani su školski knjižničari i učitelji razredne nastave u 3 županije (Bjelovarsko-bilogorska, Požeško- slavonska i Sisačko- moslavačka). Anketni upitnik je poslan voditeljima županijskih stručnih skupova s molbom da se proslijedi učiteljima razredne nastave i školskim knjižničarima koji su pod njihovim vodstvom. Anketni upitnik se sastojao od dva djela: pitanja za školske knjižničare te pitanja za učitelje razredne nastave.

4.2.1. Anketni upitnik za školske knjižničare

Anketni upitnik za školske knjižničare (prilog 1) sadržavao je 18 pitanja koja su bila podijeljena u 5 dijelova: 2 pitanja o osobnim podacima (spol i god. rada u šk. knjižnici), pitanje o otvorenosti šk. knjižnice radnim danima, 6 pitanja o posjećenosti učenika šk. knjižnici, razlozima posjeta te posudbi literature za slobodno čitanje. 2 pitanja se odnose na stav knjižničara o utjecaju učitelja na učenike te zajedničkoj suradnji, 7 pitanja o aktivnostima u knjižnici s učenicima te podršci učitelja u tim aktivnostima. Anketni upitnik je bio anoniman i dobrovoljan te je na njega odgovorilo 43 školska knjižničara.

4.2.2. Anketni upitnik za učitelje razredne nastave

Anketni upitnik za učitelje razredne nastave (prilog 2) sadržavao je 12 pitanja koja su bila podijeljena u 4 dijela: 2 pitanja o osobnim podacima (spol i god. rada u razrednoj nastavi), 4 pitanja o stavu prema šk. knjižnici i suradnji s knjižničarkom, 4 pitanja o vlastitom poticanju učenika na čitanje te dva pitanja o stavu prema knjizi i projektu ČMUOS. Anketni upitnik je bio anoniman i dobrovoljan te je na njega odgovorilo 96 učitelja razredne nastave.

4.3. Rezultati istraživanja

U ovom potpoglavlju prikazani su rezultati istraživanja.

4.3.1. Rezultati anketnog upitnika za školske knjižničare

U upitniku je sudjelovala 95% ispitanika ženskog spola i svega 5 % ispitanika muškog spola što govori o malom postotku muškaraca pri odabiru zanimanja knjižničara. S obzirom da je puno više ispitanika ženskoga spola odgovori na pitanja prikazani su u ženskom rodu.

Grafikon 1. Prikaz ispitanih školskih knjižničara prema spolu

Sljedeće pitanje odnosilo se na godine rada u školskoj knjižnici. Najviše ispitanika ima 10-20 g. rada (16), zatim manje od 5 (12), 20-30 g. rada (8), 5-10 g. rada (5) dok je najmanje ispitanika s više od 30 godina radnog staža (2) u šk. knjižnicama.

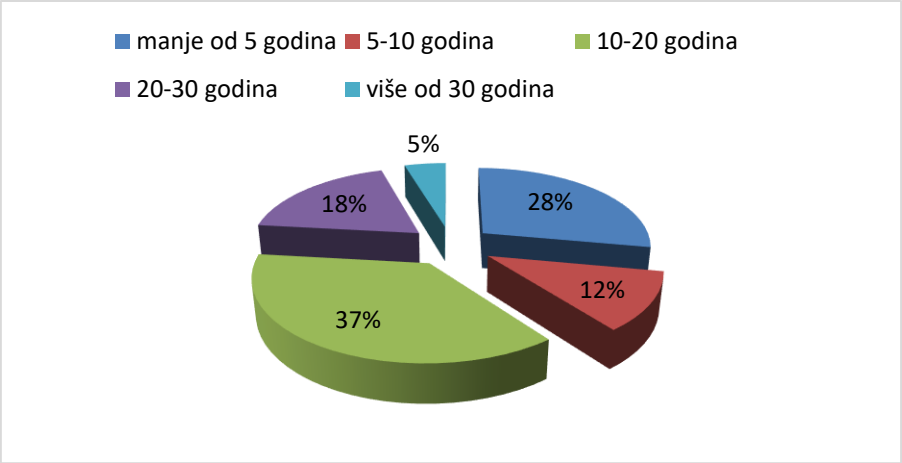

Grafikon 2. Prikaz u % godina rada u školskoj knjižnici

Iduće pitanje je bilo je li knjižnica za učenike otvorena svaki radni dan. 91 % ispitanika je odgovorilo potvrdno.

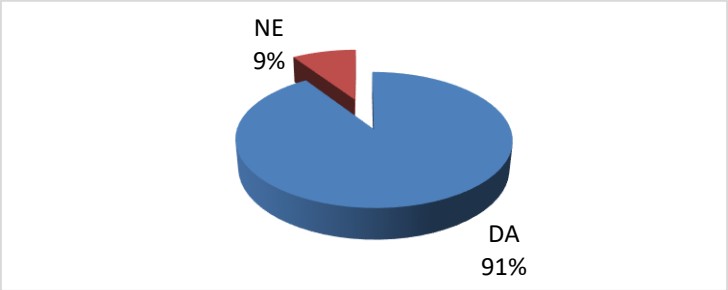

Grafikon 3. Prikaz u % otvorenosti knjižnice za učenike

Naredno pitanje se odnosilo na zadovoljstvo knjižničara posjećenosti učenika 1.- 4.r. šk. knjižnici. Potpuno zadovoljna (15), vrlo zadovoljna (14), više zadovoljna nego nezadovoljna (10), više nezadovoljna nego zadovoljna (4).

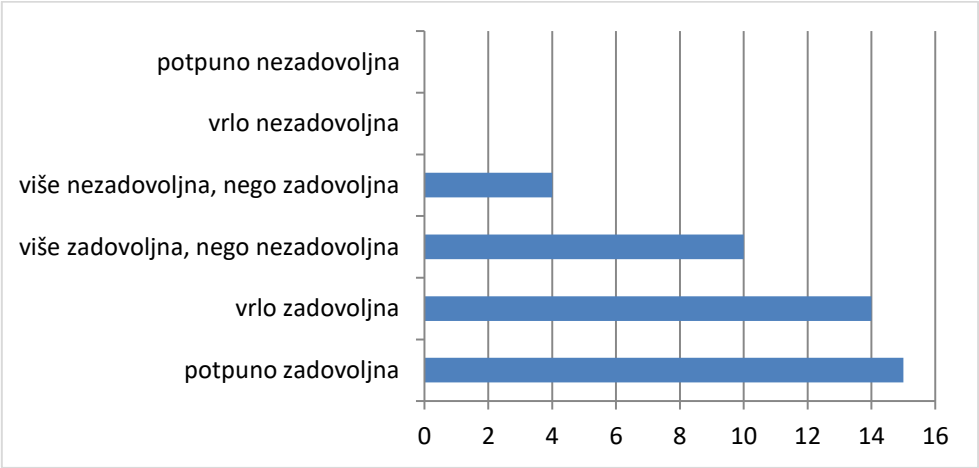

Grafikon 4. Prikaz zadovoljstva šk. knjižničara posjeti učenika knjižnici

Sljedeće pitanje je posjećuju li više učenici 1. i 2. r. šk. knjižnicu ili učenici 3.i 4. razreda. 70% ispitanika je odgovorilo da učenici 1. i 2. razreda češće posjećuju školsku knjižnicu, dok 30% ispitanika je odgovorilo da su to učenici 3.i 4. r.

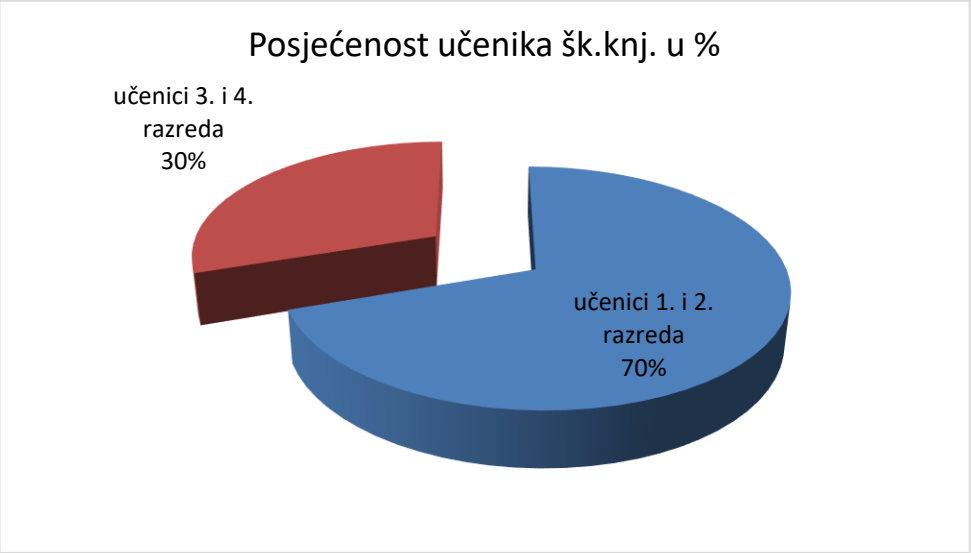

Grafikon 5. Prikaz posjećenosti učenika 1.-4. razreda školskoj knjižnici

Daljnje pitanje odnosi se na razlog posjećenosti šk. knjižnici i tu su ispitanici mogli odabrati više ponuđenih odgovora. U postotcima je glavni razlog posjete učenika knjižnici posudba lektirnih djela, premda velik postotak djece dolazi u knjižnicu i zbog odabira izborne literature. Najmanji postotak učenika dolazi u knjižnicu poradi pisanja domaće zadaće.

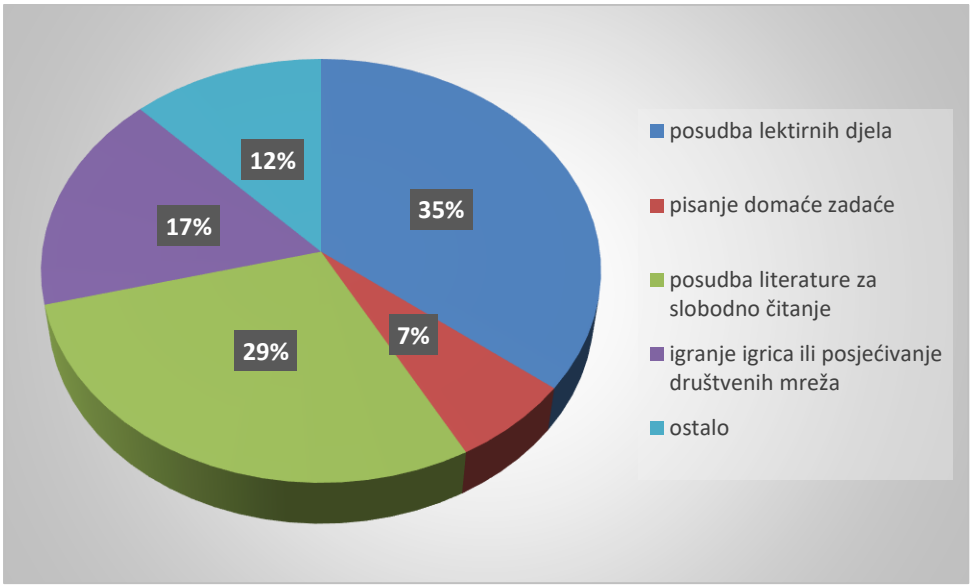

Grafikon 6. Prikaz u % razloga učeničkih posjeta šk. knjižnici

Iduća 3 pitanja odnose se na učestalost posudbe slikovnica, dječjih romana i dječjih enciklopedija kod učenika 1.-4. r. Rezultati su prikazani brojčano. Iz priloženih grafikona vidljivo je da učenici 1. i 2. r. češće posuđuju slikovnice koje nisu na popisu za lektiru, dok interes za slobodno čitanje polako u višim razredima opada te najviše učenika samo ponekad posuđuje dječje romane koji nisu lektirni naslovi. Posudba dječjih enciklopedija nije baš na nivou kod učenika razredne nastave.

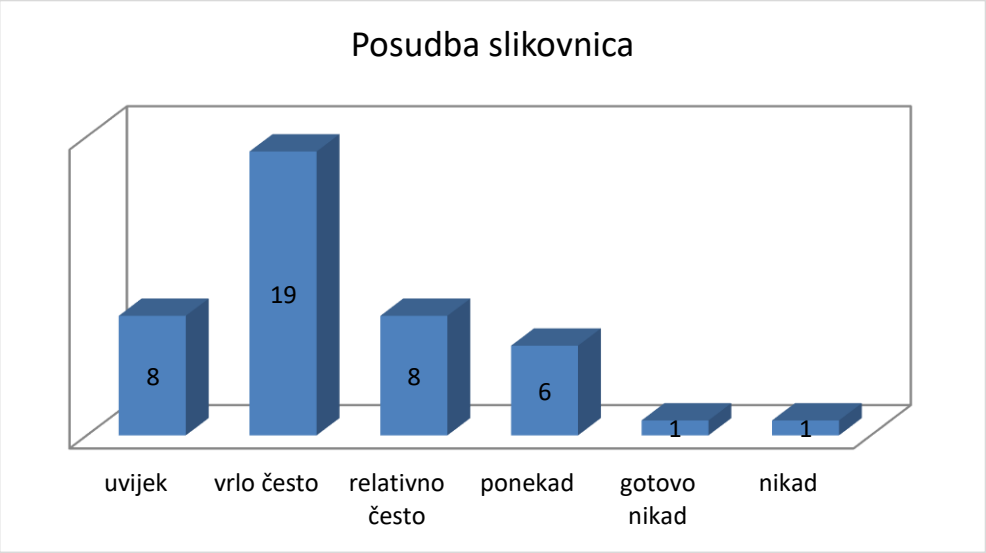

Grafikon 7. Prikaz učestalosti posudba slikovnica za slobodno čitanje kod učenika 1.-2. r.

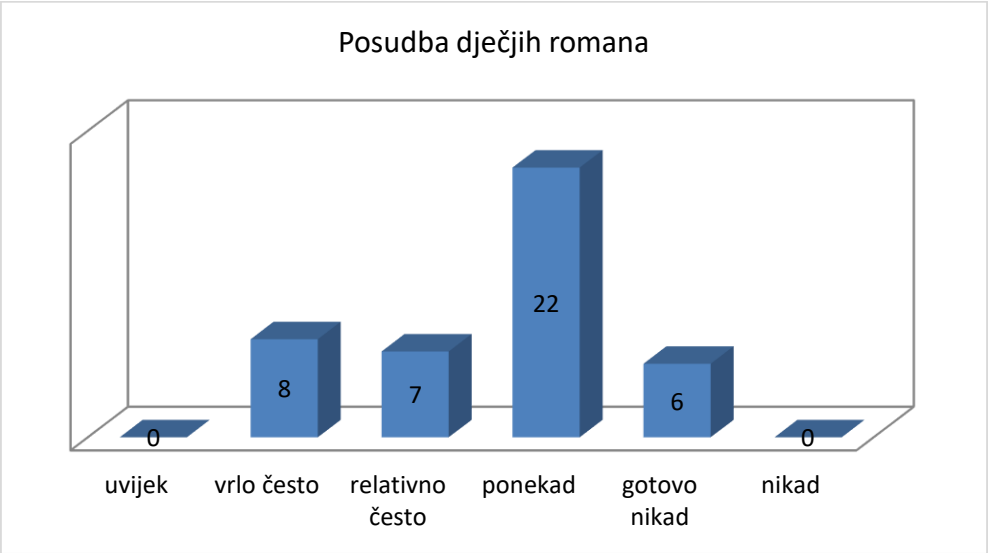

Grafikon 8. Prikaz posudbe dječjih romana za slobodno čitanje kod učenika 3. i 4. r.

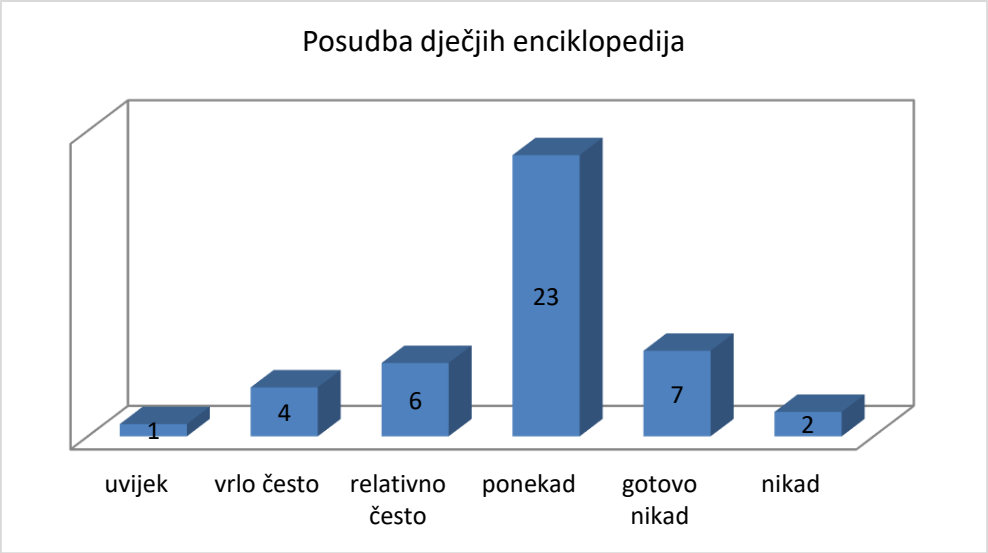

Grafikon 9. Prikaz posudbe dječjih enciklopedija za slobodno čitanje kod učenika 1.-4. r.

Sljedeće pitanje glasilo je: *Smatrate li da stav učitelja razredne nastave prema neobveznoj literaturi za čitanje ima utjecaj na odabir i posudbe te literature kod učenika?* Čak 88 % posto ispitanika odgovorilo je potvrdno. 7 % ispitanika ne smatra da stav učiteljica utječe na odabir neobvezne literature, dok 5% ispitanika je odgovorilo da ne zna ovisi li stav učitelja o posudbi izborne literature.

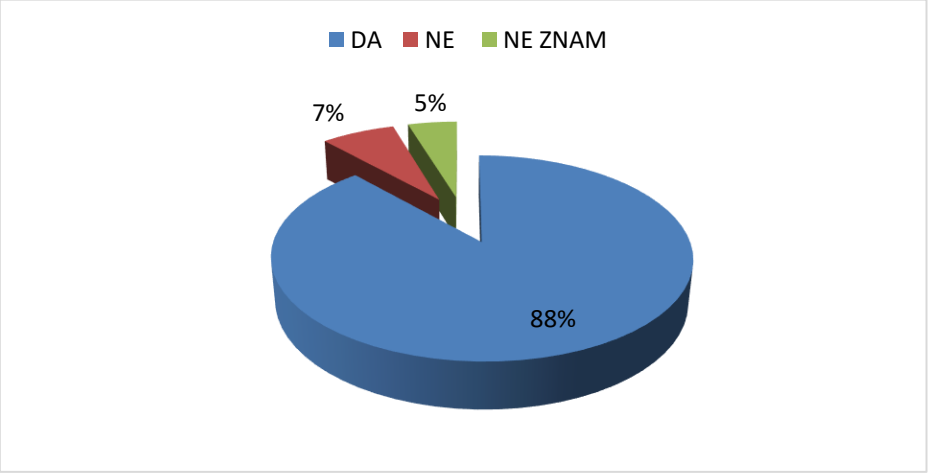

Grafikon 10. Prikaz u % mišljenja knjižničara utječe li stav učitelja na odabir neobvezne literature za čitanje kod učenika

Na pitanje zadovoljstva knjižničara sa suradnjom s učiteljima razredne nastave, ovdje su ispitanici izrazili izuzetno zadovoljstvo: potpuno zadovoljna (16), vrlo zadovoljna (17) više zadovoljna, nego nezadovoljna (10)

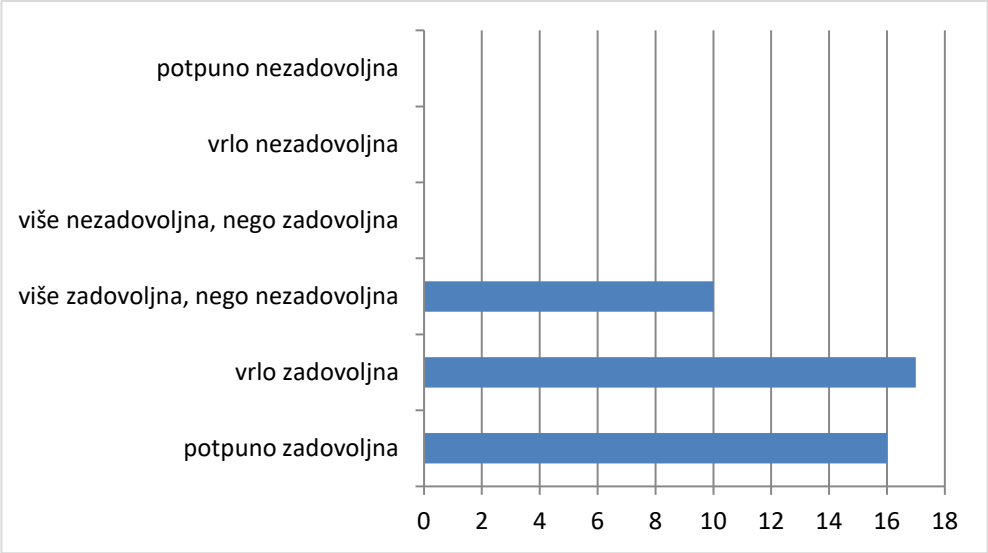

Grafikon 11. Prikaz zadovoljstva šk. knjižničara sa suradnjom s učiteljima razredne nastave

U sljedećem pitanju ispitanici su trebali odgovoriti koliko često održavaju aktivnosti za učenike u knjižnici. U grafikonu je u postotcima prikazan njihov odgovor.

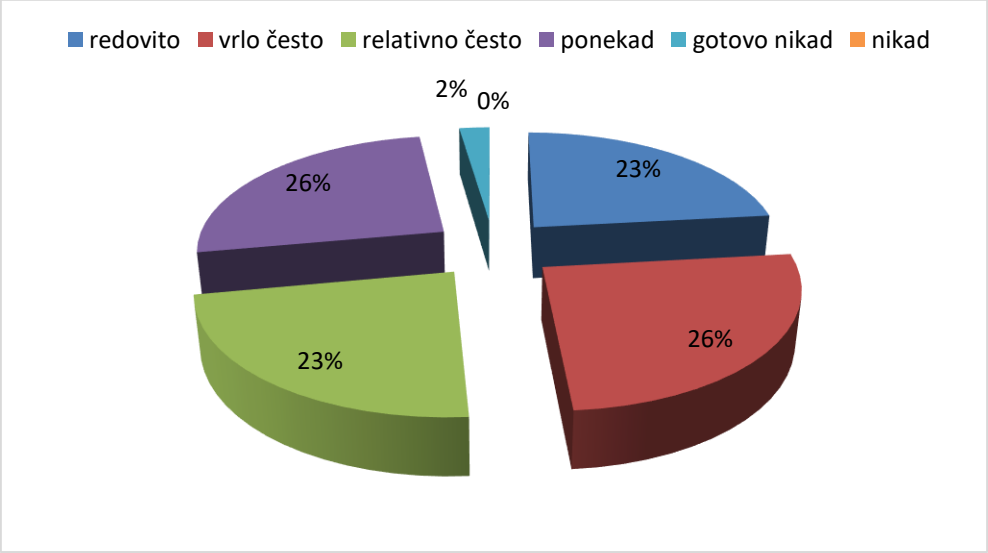

Grafikon 12. Prikaz u % učestalosti održavanja aktivnosti u šk. knjižnici za učenike

Iduće pitanje je vezano za vrstu aktivnosti koju knjižničari održavaju. Iz priloženog grafikona se vidi da podjednako knjižničari održavaju i kreativne i edukativne radionice (30%) Pričaonice održava 25 % ispitanika. Na ovo pitanje bila je pružena mogućnost odabira više odgovora.

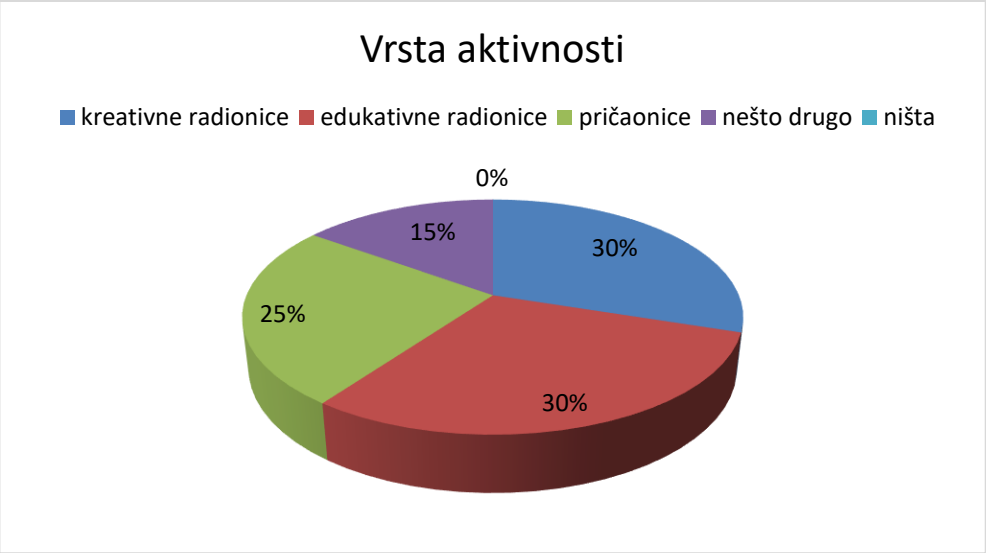

Grafikon 13. Prikaz u % vrsta aktivnosti koju provode šk. knjižničari s učenicima 1.-4. r.

Sljedeći grafikon prikazuje odaziv učenika 1.-4. r. na aktivnosti u školskoj knjižnici. Skoro jednak broj ispitanika je odgovorilo da je odaziv ili velik ili ni velik ni mali. 11 ispitanika je odgovorilo da je odaziv vrlo velik, a samo 1 ispitanik da je odaziv mali. Nitko od ispitanika nije odgovorio da je odaziv vrlo mali i nikakav.

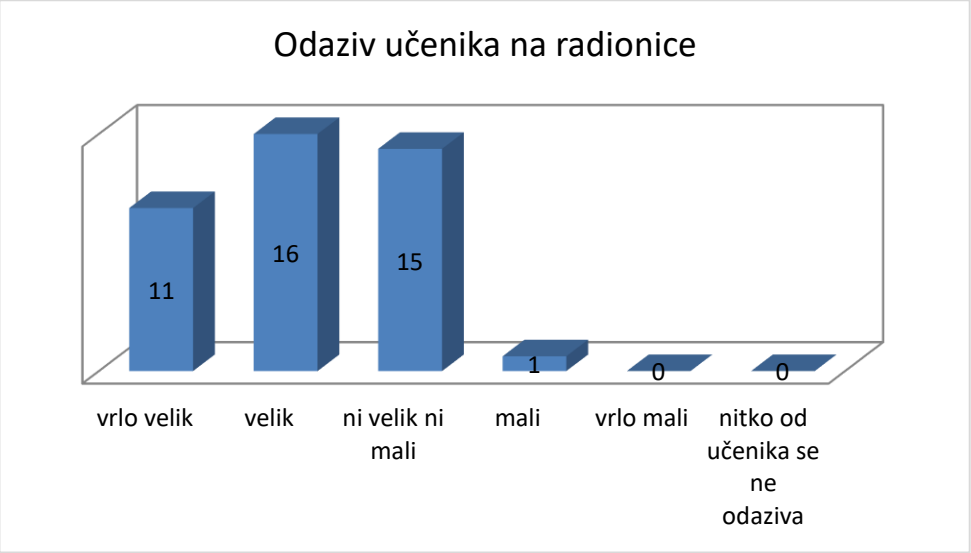

Grafikon 14. Prikaz odaziva učenika 1.-4. razreda na aktivnosti u šk. knjižnici

Na pitanje tko potiče učenike na aktivnosti u knjižnici najveći, otprilike podjednak, postotak se odnosi na knjižničare (41%) i učitelje (40%). Samo 8% roditelja i 8 % drugih nastavnika (vjeroučitelji, nastavnici stranog jezika, informatike) potiče učenike na te vrste aktivnosti. Na ovo pitanje ispitanicima je pružena mogućnost odabira više odgovora.

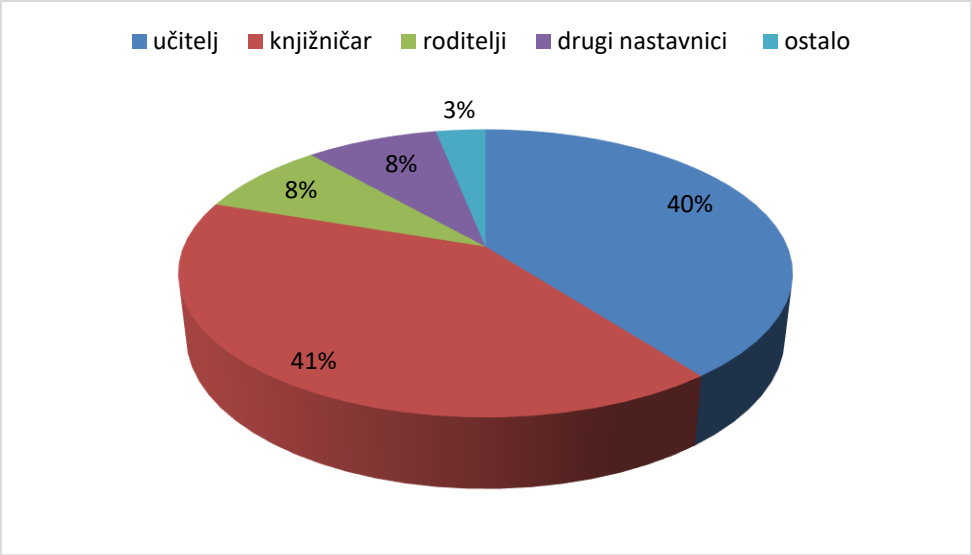

Grafikon 15. Prikaz u % osoba koje potiču učenike na aktivnosti u knjižnici

Naredno pitanje odnosilo se na sudjelovanje u nacionalnom projektu za poticanje čitanja *Čitamo mi u obitelji svi*. Čak 19 ispitanika je odgovorilo da nikad nisu sudjelovali u projektu, a sveukupno 11 ispitanika sudjeluje uvijek, gotovo uvijek ili relativno često.

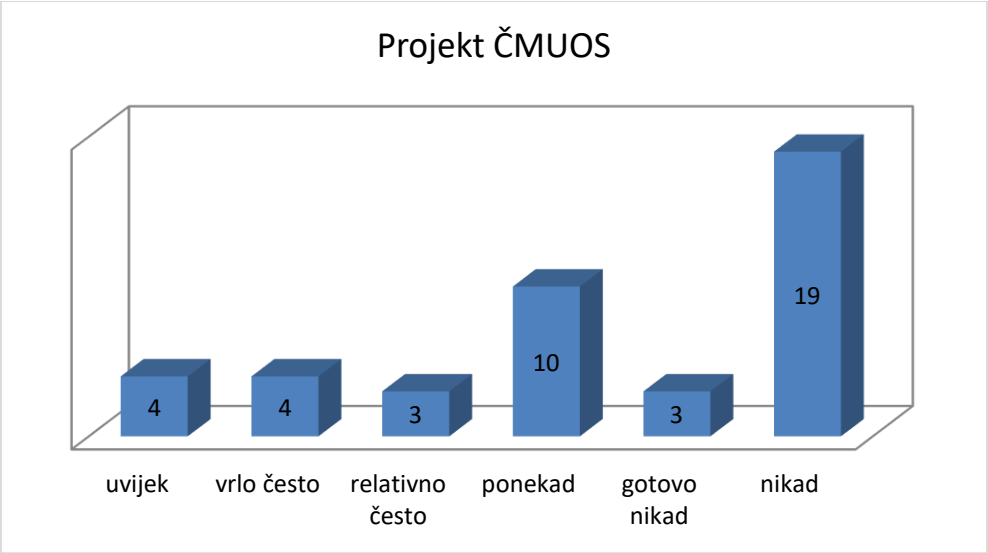

Grafikon 16. Prikaz sudjelovanja knjižničara u Nacionalnom projektu za poticanje čitanja: *Čitamo mi u obitelji svi*

Sljedeće pitanje nadovezivalo se na prethodno te su ispitanici bili upitani ovisi li njihovo sudjelovanje u projektu ČMUOS o podršci učitelja razredne nastave. 58% ispitanika je odgovorilo negativno, dok ih je 42 % je odgovorilo potvrdno.

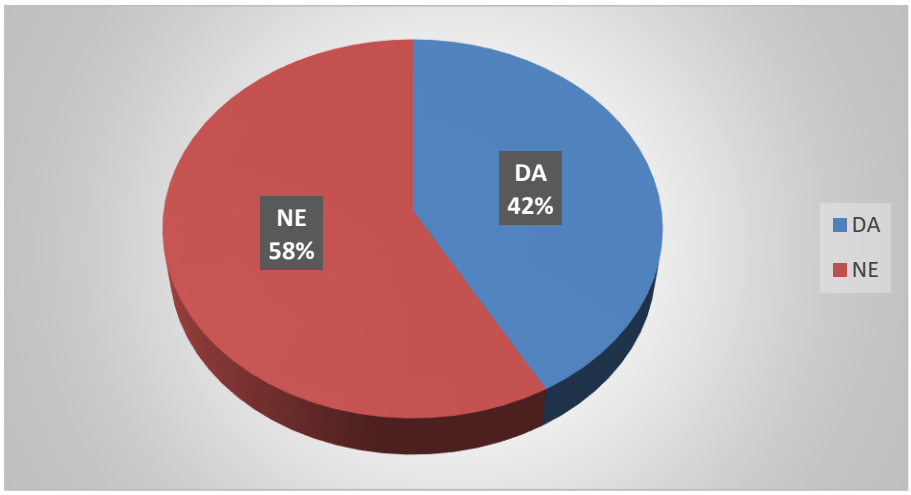

Grafikon 17. Prikaz u % odgovora knjižničara ovisi li njihovo sudjelovanje u ČMUOS o podršci učitelja.

Zadnje pitanje odnosilo se na sudjelovanje na Noći knjige. 20 ispitanika sudjeluje uvijek, 10 vrlo ili relativno često, 6 ispitanika sudjeluje ponekad, 6 gotovo nikad, a 1 ispitanik nikad nije sudjelovao u Noći knjige.

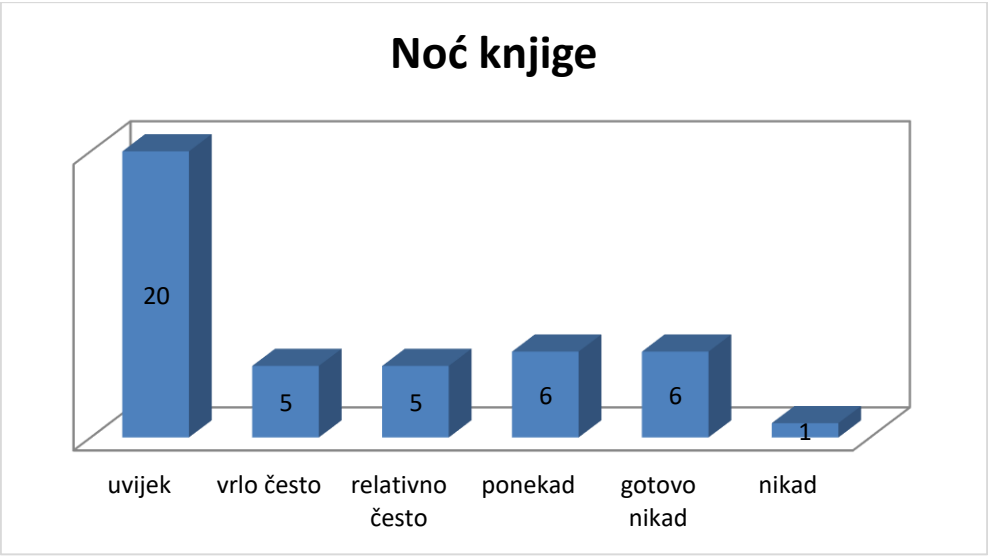

Grafikon 18. Prikaz sudjelovanja školskih knjižničara u *Noći knjige*

4.3.2. Rezultati anketnog upitnika za učitelje razredne nastave

U upitniku je sudjelovalo 96% ispitanika ženskog spola i svega 4 % ispitanika muškog spola što govori o malom postotku muškaraca pri odabiru zanimanja učitelja razredne nastave.

Grafikon 19. Prikaz ispitanih školskih knjižničara prema spolu

Sljedeće pitanje odnosilo se na godine rada u razrednoj nastavi. Najviše ispitanika ima 20-30 godina rada (27) u RN, zatim više od 30 godina (25), 10-20 g.rada (21), 5-10 (14), a najmanje ispitanika ima 5-10 g. rada (9) u razrednoj nastavi.

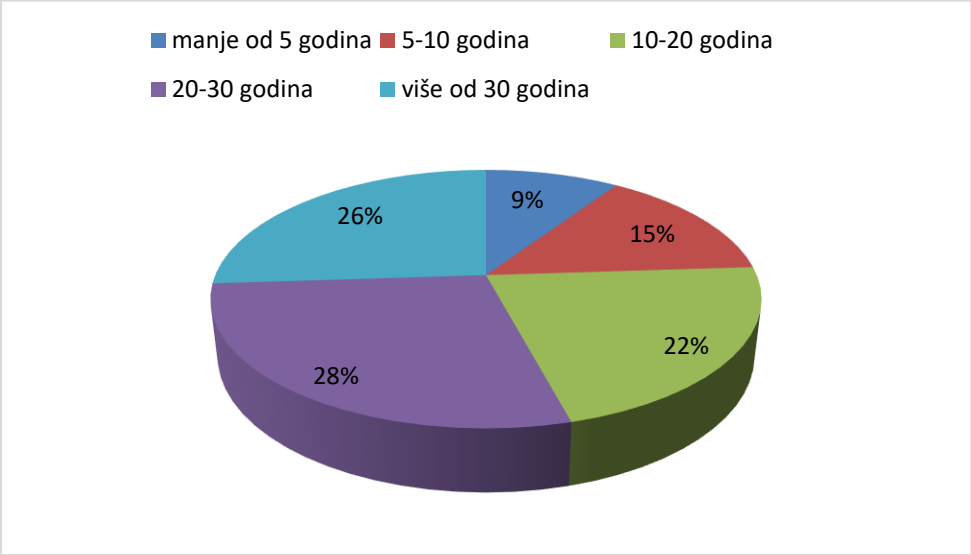

Grafikon 20. Prikaz u % godina rada u školskoj knjižnici

Na iduće pitanje 92 ispitanika su odgovorila da školska knjižnica za učenike treba biti otvorena svaki radni dan, dok 4 ispitanika smatra da ne treba.

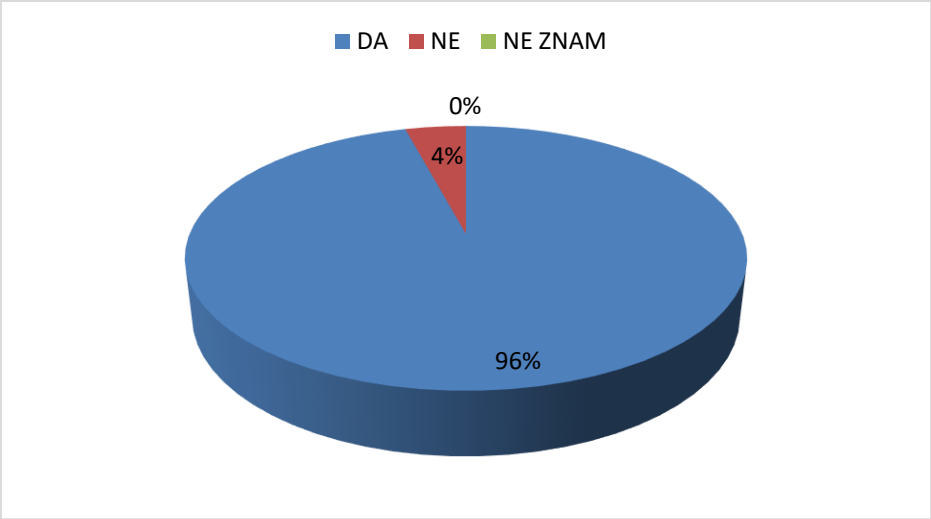

Grafikon 21. Prikaz u % stava učitelja RN treba li knjižnica za učenike biti otvorena svaki radni dan

Na pitanje o sudjelovanju učitelja u aktivnostima provedenim od strane šk. knjižničara 28 ih je odgovorilo da uvijek sudjeluju, 33 vrlo često, 13 relativno često, 20 ponekad, 1 gotovo nikad i 1 ispitanik nikad ne sudjeluje u takvim aktivnostima.

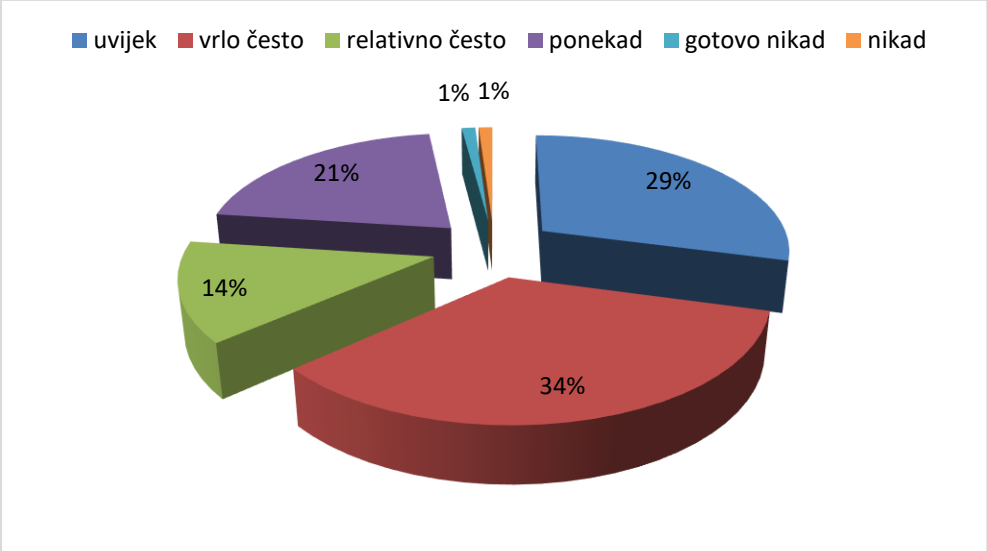

Grafikon 22. Prikaz u % o sudjelovanju učitelja RN u aktivnostima koje provodi knjižničar

U sljedećem pitanju ispitanici su među ponuđenim aktivnostima trebali odabrati one u kojima najviše sudjeluju. U ovom pitanju je bila otvorena mogućnost odabira više odgovora. Prema odabiru aktivnosti: kreativne radionice, kvizovi o lektirnim djelima, školski projekti za

poticanje čitanja, Natjecanje u čitanju naglas, ČMOUS, edukativne radionice, Noć knjige, pričaonice, nešto drugo. 1 ispitanik ne sudjeluje u takvim aktivnostima.

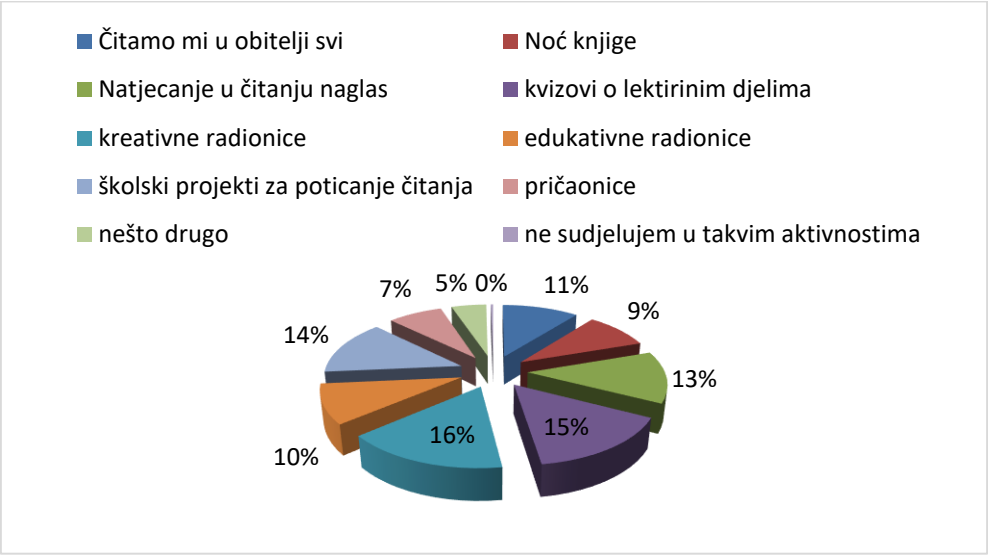

Grafikon 23. Prikaz u % aktivnosti u kojima sudjeluju učitelji, a provodi ih knjižničar

Sljedeće pitanje bilo je: *Održavate li satove lektire u suradnji s knjižničarom?* 1 ispitanik je odgovorio uvijek, 27 vrlo često, 16 relativno često, 35 ponekad, 12 gotovo nikad, 5 ispitanika nikad ne održava satove lektire u suradnji sa šk. knjižničarom.

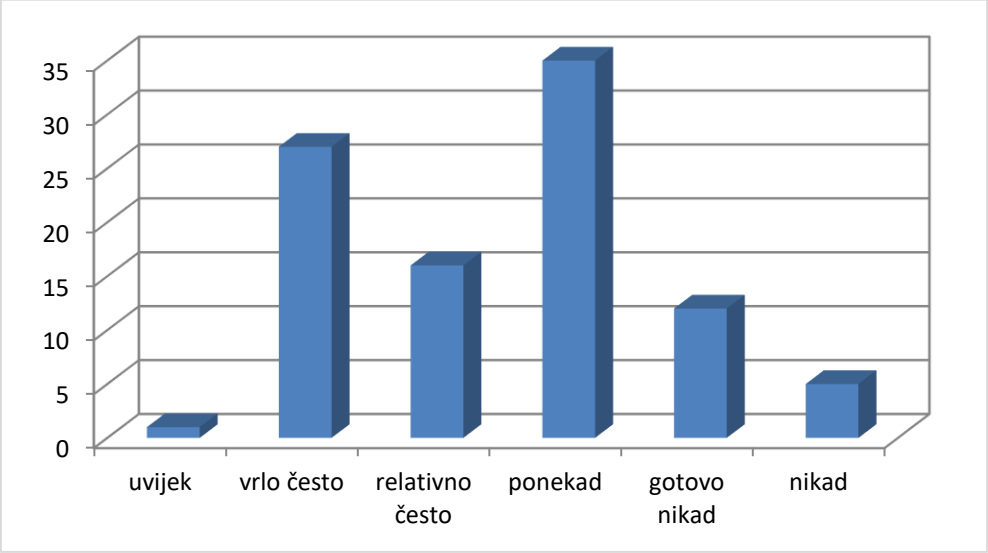

Grafikon 24. Prikaz koliko ispitanika održava satove lektire u suradnji sa šk. knjižničarom

Naredno pitanje bilo je o kutku za čitanje u vlastitoj učionici. 62 % ispitanika je odgovorilo da ima kutak za čitanje, dok ih je 38 % odgovorilo negativno.

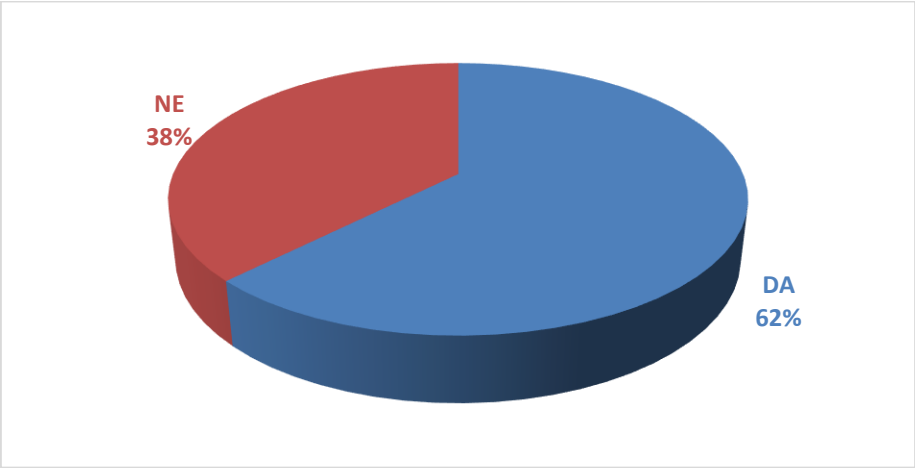

Grafikon 25. Prikaz u % koliko učitelja ima kutak za čitanje u učionici

Sljedeće pitanje bilo je vezano za čitanje slikovnica koje nisu lektirni naslovi učenicima 1. r. 9 ispitanika je odgovorilo da uvijek čita, 39 vrlo često, 19 relativno često, 24 ponekad, 5 gotovo nikad. Nikad nije odgovorio niti jedan ispitanik, također svi ispitanici imaju iskustava rada u 1. r.

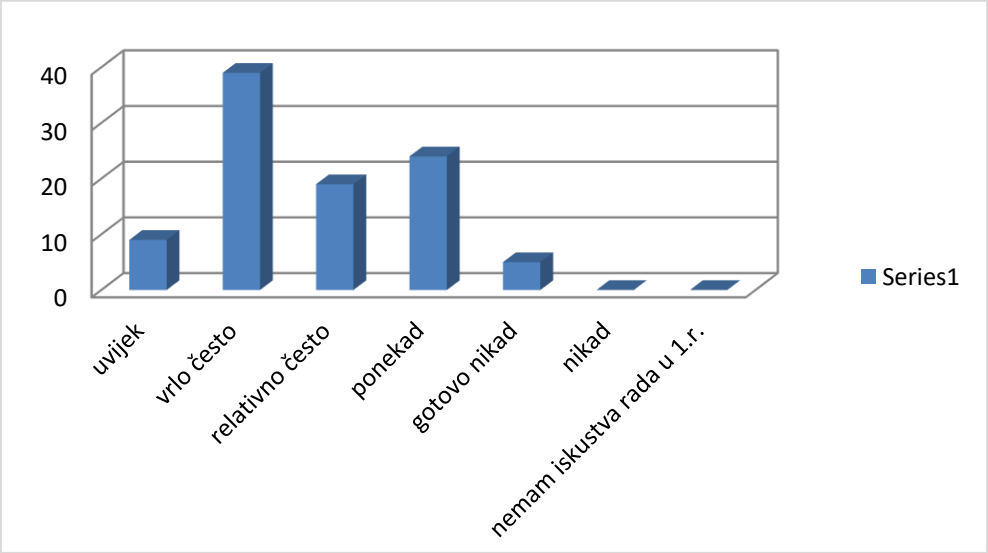

Grafikon 26. Prikaz učestalosti čitanja učenicima 1.r. slikovnica koje nisu lektirni naslovi

Naredno pitanje odnosilo se na poticanje učitelja na dodatno čitanje kod učenika. 57 ispitanika je odgovorilo uvijek, 29 vrlo često, 8 relativno često, 2 ponekad. Nitko od ispitanika nije odgovorio gotovo nikad ili nikad.

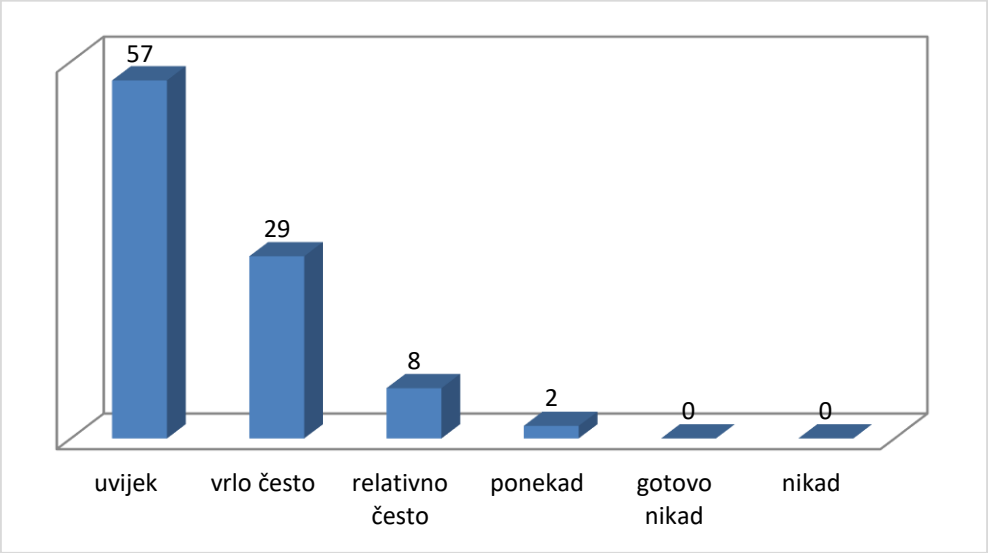

Grafikon 27. Prikaz učestalosti poticanja učenika na dodatno čitanje od strane učitelja

U idućem pitanju radilo se o vrsti motivacije učitelja na dodatno čitanje kod učenika. U ovom pitanju bila je ponuđena mogućnost odabira više odgovora. Najveći poticaj čini se kroz razgovor s učenicima (35 %), zatim slijede aktivnosti koje učitelji sami organiziraju (32%), sljedeće je sudjelovanje u aktivnostima koje provodi šk. knjižničar (24%), poticajne nagrade (9%) se najrjeđe koriste. Nitko od ispitanika ne smatra da su lektirna djela dovoljna.

Grafikon 28. Prikaz u % vrsta motivacije koju koriste učitelji kako bi motivirali učenike na dodatno čitanje

Pretposljednje pitanje odnosilo se na stav učiteljica kako projekt *Čitamo mi, u obitelji svi* djeluje na učenike. 65 % ispitanika smatra da djeluje poticajno, 26 % misli da je projekt djelomično poticajan, 8 % ispitanika ne zna ništa o projektu, a 1 % smatra da nije poticajan.

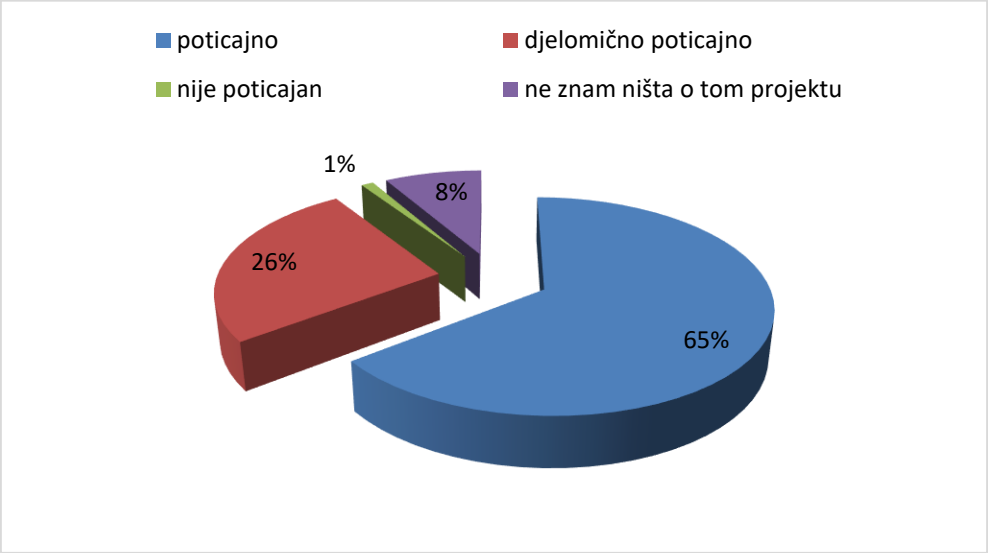

Grafikon 29. Prikaz u % stava učitelja na to kako djeluje projekt ČMOUS na učenike

Zadnje pitanje je glasilo: *Smatrate li da je knjiga u modi kod učenika?* 68% ispitanika misli da knjiga nije u modi, 18 % je odgovorilo potvrdno, dok 14 % ispitanika ne zna je li knjiga u modi.

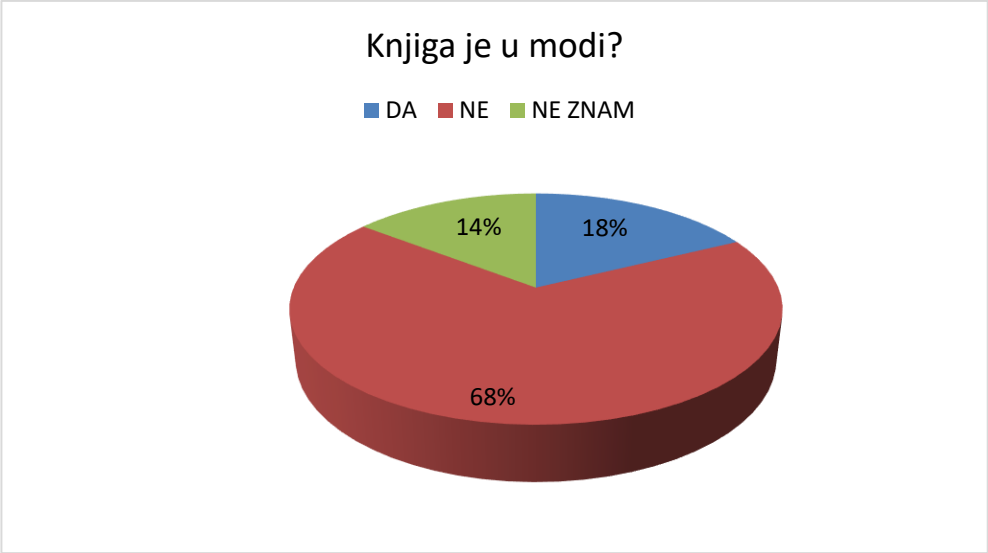

Grafikon 30. Prikaz u % mišljenja učitelja je li knjiga u modi kod učenika

4.4. Rasprava

U anketnom upitniku sudjelovalo je 43 knjižničara. Možda se na prvi pogled čini malo, ali ako se uzme u obzir da je anketiranje provedeno na 3, relativno male županije, to je dobar postotak. To znači da su knjižničari spremni na suradnju i rado odgovaraju na pitanja o poticanju djece na čitanje. Kod većine ispitanika knjižnica je otvorena svaki radni dan. Knjižničari su zadovoljni posječenosti učenika školskoj knjižnici te ju još više potiču organiziranjem raznih aktivnosti i projekata za poticanje čitanja. Tu se moram osvrnuti na nepovoljne rezultate ispitanog uzorka o provođenja projekta ČMUOS. Nakon provedenog anketnog upitnika javili su mi se neki od ispitanika i rekli da oni sudjeluju u drugim nacionalnim pa čak i međunarodnim projektima za poticanje čitanja, a moram i naglasiti da se projekt nije provodio zadnje dvije godine. Odabrala sam upravo ovaj projekt za istraživanje zato što je u njemu neodmjenjiva suradnja sva 3 čimbenika poticanja čitanja kod učenika, a to su knjižničar, učitelj i roditelji. Znatan postotak knjižničara je odgovorilo da njihovo (ne)sudjelovanje u projektu ovisi o podršci učitelja što opet dokazuje važnost te suradnje.

Iz svega priloženog se vidi da knjižničari ostvaruju dobru suradnju s učiteljima razredne nastave te ih potiču na sudjelovanje u aktivnostima knjižnice, a učitelji pak motiviraju učenike na te aktivnosti.

Anketnom upitniku odazvalo se 96 učitelja razredne nastave. Vrlo mali postotak ako se uzme brojnost učitelja na 3 županije. Ispitani uzorak ostvaruje dobru suradnju sa šk. knjižničarom te potiče učenike na posjetu školskoj knjižnici.

Prva hipoteza da suradnja učitelja razredne nastave i šk. knjižničara doprinosi posjećenosti učenika školskoj knjižnici je dokazana.

Učenici posjećuju školsku knjižnicu. Posjećuju je najviše zbog posudbe lektirnih djela, ali u nešto manjem postotku (29%) i zbog posudbe literature za slobodno čitanje. Veći postotak (70 %) učenika 1. i 2. razreda posjećuje knjižnicu što pokazuje da kod starijih učenika interes za šk. knjižnicu opada. Najviše učenika 1. i 2. r. vrlo često posuđuje slikovnice za slobodno čitanje, a velik broj ih posuđuje uvijek ili relativno često. Najviše učenika 3. i 4. razreda samo ponekad posuđuje dječje romana za slobodno čitanje, a neki čak gotovo nikad. Najviše učenika 1.-4. r. samo ponekad posuđuje dječje enciklopedije.

Druga hipoteza da učenici razredne nastavu nemaju naviku posuđivati literaturu za slobodno čitanje je djelomično dokazana jer učenici 1.i 2. r. posuđuju knjige primjerene svom

uzrastu, ali iz priloženog se vidi da interes za slobodnu literaturu drastično opada kod učenika 3. i 4. razreda.

Čak 88% ispitanih knjižničara je na pitanje da stav učitelja razredne nastave o neobveznoj literaturi za čitanje ima utjecaj na posudbu te literature kod učenika je odgovorilo potvrdno. S druge strane učitelji su odgovorili da potiču učenike na dodatno čitanje te da motiviraju učenike na dodatno čitanje raznim aktivnostima. Većina ispitanog uzorka čita učenicima 1.r. slikovnice koje nisu lektirni naslovi te ima kutak za čitanje u učionici (njih 62%). Ali 68 % ispitanika smatra ipak da knjiga nije u modi kod učenika. Nakon provedenog anketnog upitnika javila mi se jedna učiteljica i rekla da se puno trudi u poticanju učenika na čitanje, ali da oni svejedno ne čitaju.

Treća hipoteza da učitelji razredne nastave ne potiču dovoljno učenike na čitanje neobvezne literature nije dokazana. No tu se treba uzeti u obzir tri čimbenika. Prvi je stav knjižničara o postavljenoj hipotezi, drugi je iskrenost ispitanog uzorka, a treći, po meni najvažniji, malo odaziv anketnom upitniku. Iako sam raznim metodama i slanjem upitnika nekoliko puta pokušala potaknuti učitelje da odgovore, odaziv je i dalje ostao mali. Anketni upitnik je sadržavao 12 pitanja koja su se rješavala metodom odabira. Za upitnik je trebalo izdvojiti manje od 2 minute. Ako neki učitelji razredne nastave ne mogu izdvojiti 2 minute za odgovor na pitanja o poticanju čitanja kod učenika, pitanje je koliko vremena u nastavi izdvajaju na tu aktivnost.

5. Zaključak

Odabir ove teme odabrala sam revoltirana na stav društva prema knjizi i čitanju te zbog loše reputacije šk. knjižničara i knjižničara općenito. No tijekom stvaranja rada, on se pretvorio u nešto sasvim drugo. Saznala sam koliko je čitanje zapravo kompliciran postupak u kojem se aktiviraju skoro sva područja mozga koja su mrežno povezana. Saznala sam da naš mozak nije stvoren za čitanje te da je zbog plastičnosti prenamijenio svoje prvotne funkcije. Također sam saznala da je mozak novorođenčeta spreman za učenje te da roditelj mora početi s tom aktivnošću što prije, ali opet u njoj ne smije pretjerivati. Potvrdila sam svoje pretpostavke da je danas važnija no ikad uloga učitelja u stvaranju čitalačkih sposobnosti, a ja bih se tu nadovezala i šk. knjižničara jer upravo su oni ti koji poniču naviku čitanja od prvih školskih dana.

Knjiga- „čuvarica čovjekovih intelektualnih i tehnoloških dostignuća, još od doba Sumerana pa sve do današnjih dana“[111]u našoj zemlji u zadnjih 10-ak godina proživljava krizu te je kao kulturno dobro krajnje obezvrijeđena. „U 21. su stoljeću mnogi ljudi naviku čitanja tekstova radi prikupljanja informacija zamijenili jednostavnijima načinima razmjene informacija uz pomoć vizualnih materijala.“[112] Iako citirani autor tu tvrdnju ne priopćava u negativnom kontekstu, moje mišljenje je da je krajnje vrijeme za uzbunu. Naš mozak je plastičan, podložen je promjenama na temelju iskustva i već su sada podastrijeti brojni dokazi o negativnom učinku digitalnih medija na naš mozak.

Stanislas Dehaene uspoređuje mozak majmuna makaki s ljudskim mozgom i tumači kako se naše čitanje odvija u istom području mozga koje je kod makaki majmuna određeno za vizualnu identifikaciju predmeta. Znači čitanje se ne odvija u nekom novom, jedinstvenom području ljudskog mozga, nego u reprogramiranom dijelu tj. onom dijelu koji je s vremenom evoluirao i postao sposoban područje za vizualnu identifikaciju predmeta preraditi u sposobnost čitanja znakova potrebnih za dešifriranje slova i riječi.[113]

Čitanje smo dobili od naših predaka, a na nama je hoćemo li čitanje ostaviti našim potomcima u nasljeđe.

---

[111]Stipčević, A. Povijest knjige, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1985. str. 12.
[112]Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja, Zagreb: Ljevak, 2019. str. 135.
[113]Usp. Isto, str. 48.

LITERATURA

Apel, K.; Masterson, Julie J. Jezik i govor od rođenja do 6 godine. Lekenik: Ostvarenje, 2004.

Beg, I. Uloga školske knjižnice u osnovnoj školi. // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002). Str. 213-220.

Blažeković, T.; Furlan, B. Knjižnica osnovne škole. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1993.

Čudina-Obradović, M. Igrom do čitanja : igre aktivnosti za razvijanje vještina čitanja. Zagreb: Školska knjiga, 2003.

Čudina-Obradović, M. Kad kraljevina piše kraljeviću: psihološki temelji učenja čitanja i pisanja: priručnik za roditelje. Zagreb: Udruga roditelja Korak po korak, 2000.

Čudina-Obradović, M. Psihologija čitanja: od motivacije do razumijevanja. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2014.

Dehaene, S. Čitanje u mozgu: znanost i evolucija ljudskog izuma. Zagreb: Algoritam, 2013.

Grosman, M. U obranu čitanja: čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam, 2012.

Gulan, T. Jezik i mozak // Mozak i um: od električnih potencijala do svjesnog bića. Zadar: Sveučilište u Zadru, 2020.

IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice / Tove Pemmer Saetre i Glenys Willars ; pod pokroviteljstvom IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

IFLA-ine smjernice za školske knjižnice / sastavio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; uredile Barbara Schultz-Jones i Dianne Oberg uz doprinos Upravnog odbora Međunarodne udruge školskih knjižničara ; sastavio Stalni odbor IFLA-ine Sekcije za školske knjižnice ; s engleskog prevele Irena Gašparović, Dina Mašina. - Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016.

Jandrić, P. Digitalno učenje. Zagreb: Tehničko veleučilište u Zagrebu, 2014.

Knaflić L. Utjecaj obitelji na pismenost djeteta // Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu 4, 1(2002). Str. 93-101.

Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica - korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2004.

Lovrinčević, J.; Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Banek, Zorica M. Znanjem do znanja: prilog metodici rada školskog knjižničara. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, 2005.

Pelc, M. Pismo - knjiga - slika: uvod u povijest informacijske kulture. Zagreb: Golden marketing, 2002.

Peti-Stantić, A. Čitanjem do (spo)razumijevanja: od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti. Zagreb: Ljevak, 2019.

Siegel, Daniel J.; Bryson, Tina P. Razvoj dječjeg mozga: 12 revolucionarnih strategija integriranog pristupa za poticanje razvoja zdravoga dječjega uma, preživljavanje svakodnevnih roditeljskih borbi i za poticanje cjelokupnoga rasta i razvoja obitelji. Split: Harfa, 2015.

Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.

Wolf, M. Čitatelju vrati se kući: čitateljski mozak u digitalnom svijetu. Zagreb: Ljevak, 2019.

WEB IZVORI:

Daj šapi glas! - Poljanski školarci za humaniji pristup životinjama, 2020. URL: https://www.compas.com.hr/clanak/3/8187/daj-api-glas-poljanski-kolarci-za-%20humaniji-pristup-prema-ivotinjama.html (23.8.2018.)

Gavran, Miro. Kriza knjige kao kriza društva, 2015.

URL: https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/jucer-danas-sutra/kriza-knjige-kao-kriza-drustva/ (20.08.2021.)

Krestel, H. J. Annoni.; Jagella C. White matter in aphasia: A historical review of the Dejerines' studies. // Brain and Language 127 3(2013). Str. 526-532.
URL: https://doi.org/10.1016/j.bandl.2013.05.019 (14.09.2021.)

Osnovna škola Garešnica. URL: http://os-garesnica.skole.hr/_kolska_knji_nica (20.08.2021.)

Osnovna škola Grigora Viteza Poljana. URL: http://os-gviteza-poljana.skole.hr/ (23.08.2021.)

Osnovna škola braće Radića Pakrac. http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/skola/knjiznica/novo (24.08.2021.)

Pismo. // Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.
URL: https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=48457 (4.09.2021.)

Školski kurikulum Osnovne škole braće Radića Pakrac školska godina 2020./2021.
URL: http://os-brace-radica-pakrac.skole.hr/upload/os-brace-radica-pakrac/images/static3/2657/File/kurikulum%2020-21.pdf (24.08.2021.)

Wernickeovo područje. // Struna. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2016.URL: http://struna.ihjj.hr/naziv/wernickeovo-podrucje/25968/ (26.08.2021.)

POPIS SLIKA:

Slika 1. Sustavi pisanja

Slika 2. Moderan pogled na kortikalne mreže za čitanje

Slika 3. 3D prikaz područja mozga uključenih u čitanje oslikavanih pomoću fMRI

Slika 4. 3D prikaz aktivnosti područja za vizualni oblik riječi oslikanih pomoću fMRI

Slika 5.Brocino, Wernickeowo i Dejerinovo područje u lijevoj moždanoj hemisferi

Slika 6. Što ne pripada redu

Slika 7. Kradljivac glasova

Slika 8. K-ća – bra-t

Slika 9. Obilježavanje Dana jabuka s učenicima 1. razreda

Slika 10. i 11. Aktivnosti kroz jezične igre

Slika 12. Zavičajna povijest

Slika 13. Podlošci za čaše u obliku šapa

Slika 14. Obilježavanje Dječjeg tjedna u PŠ Hrastovac

Slika 15. Osnivanje knjižnice u PŠ Hrastovac

POPIS TABLICA

Tablica 1. Podjela europskih jezika prema pravopisnoj dosljednosti i slogovnoj složenosti. (prema Seymour, 2007, […] et. al.].)

Tablica 2. Zadatci fonemske svjesnosti prema težini

GRAFIKONI:

Grafikon 1. Prikaz ispitanih školskih knjižničara prema spolu

Grafikon 2. Prikaz u % godina rada u školskoj knjižnici

Grafikon 3. Prikaz u % otvorenosti knjižnice za učenike

Grafikon 4. Prikaz zadovoljstva šk. knjižničara posjeti učenika knjižnici

Grafikon 5. Prikaz posjećenosti učenika 1.-4. razreda školskoj knjižnici

Grafikon 6. Prikaz u % razloga učeničkih posjeta šk. knjižnici

Grafikon 7. Prikaz učestalosti posudba slikovnica za slobodno čitanje kod učenika 1.-2. r.

Grafikon 8. Prikaz posudbe dječjih romana za slobodno čitanje kod učenika 3. i 4. r.

Grafikon 9. Prikaz posudbe dječjih enciklopedija za slobodno čitanje kod učenika 1.-4. r.

Grafikon 10. Prikaz u % mišljenja knjižničara utječe li stav učitelja na odabir neobvezne literature za čitanje kod učenika

Grafikon 11. Prikaz zadovoljstva šk. knjižničara sa suradnjom s učiteljima razredne nastave

Grafikon 12. Prikaz u % učestalosti održavanja aktivnosti u šk. knjižnici za učenike

Grafikon 13. Prikaz u % vrsta aktivnosti koju provode šk. knjižničari s učenicima 1.-4. r.

Grafikon 14. Prikaz odaziva učenika 1.-4. razreda na aktivnosti u šk. knjižnici

Grafikon 15. Prikaz u %osoba koje potiču učenike na aktivnosti u knjižnici

Grafikon 16. Prikaz sudjelovanja knjižničara u Nacionalnom projektu za poticanje čitanja: *Čitamo mi u obitelji svi*

Grafikon 17. Prikaz u % odgovora knjižničara ovisi li njihovo sudjelovanje u ČMUOS o podršci učitelja

Grafikon 18. Prikaz sudjelovanja školskih knjižničara *u Noći knjige*

Grafikon 19. Prikaz ispitanih školskih knjižničara prema spolu

Grafikon 20. Prikaz u % godina rada u školskoj knjižnici

Grafikon 21. Prikaz u % stava učitelja RN treba li knjižnica za učenike biti otvorena svaki radni dan

Grafikon 22. Prikaz u % o sudjelovanju učitelja RN u aktivnostima koje provodi knjižničar

Grafikon 23. Prikaz u % aktivnosti u kojima sudjeluju učitelji, a provodi ih knjižničar

Grafikon 24. Prikaz koliko ispitanika održava satove lektire u suradnji sa šk. knjižničarom

Grafikon 25. Prikaz u % koliko učitelja ima kutak za čitanje u učionici

Grafikon 26. Prikaz učestalosti čitanja učenicima 1.r. slikovnica koje nisu lektirni naslovi

Grafikon 27. Prikaz učestalosti poticanja učenika na dodatno čitanje od strane učiteljica

Grafikon 28. Prikaz u % vrsta motivacije koju koriste učitelji kako bi motivirali učenike na dodatno čitanje

Grafikon 29. Prikaz u % stava učitelja na to kako djeluje projekt ČMOUS na učenike.

Grafikon 30. Prikaz u % mišljenja učitelja je li knjiga u modi kod učenik

PRILOZI

Anketni upitnik za školske knjižničare

Poštovane knjižničarke, poštovani knjižničari,
obraćam Vam se sa zamolbom da ispunite ovaj upitnik napravljen u svrhu izrade diplomskog rada. U diplomskom radu istražujem važnost čitanja kod učenika razredne nastave te koliko suradnja učitelja razredne nastave i knjižničara može utjecati na posjećenost učenika knjižnici i odabir neobvezne literature. Ispunjavanje ovog upitnika dobrovoljno je i anonimno. Rezultati će se upotrebljavati isključivo u istraživačke svrhe izrade diplomskog rada. Za ispunjavanje anketnog upitnika potrebno je izdvojiti 3-5 minuta. Hvala Vam!

* Obavezno

1. Spol? *
   - o muško
   - o žensko

2. Godine rada u školskoj knjižnici? *
   - o manje od 5 godina
   - o 5-10 godina
   - o 10-20 godina
   - o 20-30 godina
   - o više od 30 godina

3. Školska knjižnica otvorena je svaki radni dan. *
   - o DA
   - o NE

4. Koliko ste zadovoljni posjećenosti učenika 1.-4. r. školskoj knjižnici? *
   - o potpuno zadovoljna
   - o vrlo zadovoljna
   - o više zadovoljna, nego nezadovoljna
   - o više nezadovoljna, nego zadovoljna
   - o vrlo nezadovoljna
   - o potpuno nezadovoljna

5. Koja skupina učenika češće posjećuje školsku knjižnicu? *
   - o učenici 1. i 2. razreda
   - o učenici 3. i 4. razreda

6. Učenici 1.- 4. r. najčešće posjećuju školsku knjižnicu zbog:
(mogućnost odabira više odgovora) *
   - posudbe lektirnih djela

- pisanja domaće zadaće
- posudbe literature za slobodno čitanje
- igranje igrica ili posjećivanja društvenih mreža na računalu
- ostalo

7. Učenici 1.-2. razreda posuđuju slikovnice za slobodno čitanje: *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

8. Učenici 3.-4. razreda posuđuju dječje romane za slobodno čitanje: *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

9. Učenici 1.-4. razreda posuđuju dječje enciklopedije: *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

10. Smatrate li da stav učiteljica razredne nastave prema neobveznoj literaturi za čitanje ima utjecaj na odabir i posudbu te literature kod učenika? *

- DA
- NE
- NE ZNAM

11. Koliko ste zadovoljni suradnjom s učiteljima razredne nastave? *

- potpuno zadovoljna
- vrlo zadovoljna
- više zadovoljna, nego nezadovoljna
- više nezadovoljna, nego zadovoljna
- vrlo nezadovoljna
- potpuno nezadovoljna

12. Koliko često u školskoj knjižnici održavate radionice, pričaonice ili druge aktivnosti za učenike 1.-4. razreda? *

- redovito
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

13. Koju vrstu aktivnosti održavate u školskoj knjižnici za učenike 1.-4. razreda? (mogućnost odabira više odgovora) *

- ☐ kreativne radionice
- ☐ edukativne radionice
- ☐ pričaonice
- ☐ nešto drugo
- ☐ ništa

14. Koliki je odaziv učenika (1.-4. r.) na aktivnosti u školskoj knjižnici? *

- vrlo velik
- velik
- ni velik ni mali
- mali
- vrlo mali
- nitko od učenika se ne odaziva na aktivnosti

15. Tko potiče učenike (1.-4. r.) na aktivnosti u knjižnici? (mogućnost odabira više odgovora) *

- ☐ učitelj
- ☐ knjižničar
- ☐ roditelji
- ☐ drugi nastavnici (vjeroučitelj, nastavnici stranih jezika...)
- ☐ ostalo

16. Koliko često sudjelujete u Nacionalnom projektu *Čitamo mi, u obitelji svi*? *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

17. Ovisi li Vaše (ne)sudjelovanje u projektu *Čitamo mi, u obitelji svi* o podršci učitelja razredne nastave? *

- DA
- NE

18. Koliko često sudjelujete u *Noći knjige*? *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

Anketni upitnik za učitelje razredne nastave

Poštovani učitelji, poštovane učiteljice,
obraćam Vam se sa zamolbom da ispunite ovaj upitnik napravljen u svrhu izrade diplomskog rada. U diplomskom radu istražujem važnost čitanja kod učenika razredne nastave te koliko suradnja učitelja razredne nastave i knjižničara može utjecati na posjećenost učenika knjižnici i odabir neobvezne literature. Ispunjavanje ovog upitnika dobrovoljno je i anonimno. Rezultati će se upotrebljavati isključivo u istraživačke svrhe izrade diplomskog rada. Za ispunjavanje anketnog upitnika potrebno je izdvojiti 2-3 minute. Hvala Vam!

* Obavezno

1. Spol? *
   - o muško
   - o žensko

2. Godine rada u razrednoj nastavi? *
   - o manje od 5
   - o 5-10 godina
   - o 10-20 godina
   - o 20-30 godina
   - o više od 30 godina

3. Smatrate li da je potrebno da školska knjižnica za učenike bude otvorena svaki radnidan? *
   - o DA
   - o NE
   - o NE ZNAM

4. Sudjelujete li u aktivnostima provedenim od strane školskog knjižničara? *
   - o uvijek
   - o vrlo često
   - o relativno često
   - o ponekad
   - o gotovo nikad
   - o nikad

5. U kojim aktivnostima najviše sudjelujete?
(mogućnost odabira više odgovora) *
   - ☐ Čitamo mi, u obitelji svi
   - ☐ Noć knjige
   - ☐ Natjecanje u čitanju naglas
   - ☐ kvizovi o pročitanim lektirnim djelima
   - ☐ kreativne radionice
   - ☐ edukativne radionice
   - ☐ školski projekti za poticanje čitanja
   - ☐ pričaonice
   - ☐ nešto drugo
   - ☐ ne sudjelujem u takvim aktivnostima

6.Održavate li satove lektire u suradnji s knjižničarkom? *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

7. Imate li u svojoj učionici kutak za čitanje? *

- DA
- NE

8. U 1. razredu čitate li učenicima slikovnice koje nisu lektirni naslovi? *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad
- nemam iskustva rada s učenicima 1. razreda

9. Potičete li učenike na dodatno čitanje? *

- uvijek
- vrlo često
- relativno često
- ponekad
- gotovo nikad
- nikad

10. Kako motivirate učenike na dodatno čitanje?
(mogućnost odabira više odgovora) *

- ☐ poticajnim nagradama
- ☐ razgovorom
- ☐ sudjelovanjem u aktivnostima knjižnice
- ☐ organiziranjem vlastitih aktivnosti
- ☐ smatram da su lektirna djela sasvim dovoljna

11. Što mislite kako djeluje projekt *Čitamo mi, u obitelji svi* na čitanje kod učenika? *

- poticajno
- djelomično poticajno
- nije poticajan
- ne znam ništa o tom projekt

12. Smatrate li da je knjiga u modi kod učenika? *

- DA
- NE
- NE ZNAM

SAŽETAK

Cilj ovog rada je ispitati koliko suradnja učitelja i školskih knjižničara utječe na učestalost posjeta učenika knjižnici, posuđuju li učenici literaturu za dodatno čitanje te potiču li učitelji dovoljno učenike na čitanje.

Čitanje, za razliku od govora i vida, nam nije urođeno te nitko ne može naučiti čitati gledajući drugog kako čita, kao što je to slučaj s govorom. Čitanje se s vremenom razvilo unutar ograničenja našega ljudskog mozga koji je neka svoja postojeća područja prenamijenio za nove funkcije. To je bilo moguće zbog neuroplastičnosti. Čitanje u mozgu je složen proces koji ima više specijaliziranih zona koja su mrežno povezana. Znači, ako je na nekom mjestu mreža prekinuta čitanje i razumijevanje će biti otežano.

S poticanjem predčitalačkih vještina treba početi već od dojenačke dobi jer je tad mozak najviše podložen promjenama zbog svoje plastičnosti. Tada je upravo uloga roditelja najvažnija. Za vrijeme školovanja ta se uloga premješta sve više na učitelja koji ima zadatak osposobiti dijete za čitanje na svim razinama. Vrlo zahtjevan zadatak, ako znamo kako sve u mozgu funkcionira, a da ne govorimo o velikoj prepreci sadašnjice tj. sve većoj uporabi digitalizacije koja čitanje stavlja u drugi plan.

Zato je upravo ključna suradnja učitelja i školskih knjižničara koji će neprestano poticati djecu na čitanje te pobuditi u njima ljubav prema knjizi. Nije samo cilj naučiti dijete čitati, već ustrajati da se ono u toj djelatnosti pronalazi tijekom cijelog školovanja i poslije školovanja. Ono što čitamo mijenja naš mozak, a s promjenama u našem mozgu mijenjaju se i naše misli te stajališta o životu.

Ključne riječi: mozak, čitanje, učitelj, knjižničar, roditelj, učenik.

ABSTRACT

The aim of this paper is to examine how much the cooperation of teachers and school librarians affects the frequency of students' visits to the library, whether students borrow literature for additional reading, and whether teachers encourage students to additional reading.

Reading, unlike speech and sight, is not inborn to us, and no one can learn to read by watching another read, as it is the case with speech. Reading has evolved over time within the limitations of our human brain, which has repurposed some of its existing areas for new functions. This was possible due to neuroplasticity. Reading is a complex process in the brain that has multiple specialized zones that are networked. So, if the network is interrupted somewhere, reading and understanding will be difficult.

Encouraging pre-reading skills should start as early as infancy, because then the brain is most subject to change due to its plasticity. Then it is the role of the parents that is most important. During schooling, this role is increasingly shifted to the teacher who has the task of enabling the child to read at all levels. A very demanding task, if we know how everything in the brain works, not to mention the big obstacle of today, i.e. the increasing use of digitalization, which puts reading in the background.

That is why the cooperation of teachers and school librarians is crucial. They will constantly encourage children to read and arouse their love for books. The goal is not only to teach the children to read, but to persist that they find themselves in this activity throughout school and after school. What we read changes our brain, and as our brain changes, so do our thoughts and attitudes about life.

Keywords: brain, reading, teacher, librarian, parent, student.